

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARIES

3 1761 01307977 7

KJA
1492
A3F47
c. 1
ROBA

ANECDOTA LAVRENTIANA ET VATICANA

IN QUIBUS PRÆSERTIM
IVSTINIANI CODICIS SVMMÆ AB ANATOLIO CONFECTÆ
PLVRIMA FRAGMENTA
ET PRÆFATIO AD INSTITVTIONES HISTORICA CONTINENTVR

EDIDIT RECENSVIT, PROLEGOMENIS NOTIS VERSIONE LATINA INSTRVXIT

E. C. FERRINI.

PROLEGOMENA.

§ 1.

DE CODICIBVS MANV SCRIPTIS, QUIBVS EXCERPTA, QVÆ NVNC PRIMVM EDVNTVR, CONTINENTVR.

Romæ atque Florentiæ codices græcarum iuris Institutionum pertractanti *Excerpta* quædam ex fontibus iuris ciuilis græce conscripta mihi apparuerunt in Appendix modum Institutionum paraphrasi adiecta, quæ tum ubertate et uarietate, tum etiam formæ nouitate digna mihi uisa sunt, quæ exscriberentur. cum apographum meum serius perlegerem, facile deprehendi plura in isdem Excerptis contineri, quæ in lucem proferri oporteret, cum ad iuris græco-romani historiæ notionem haud parum prôdesse uiderentur. ideoque factum est, ut lubentius id muneris in me susciperem, ut ea ederem atque explanarem.

Codices, qui *Excerpta* hæc contineant, duo mihi innotuerunt:

Codex palatinus gr. 19 in 8.º sæc. XV.

Fol. 225°. τέλος τὸν Θῶν τῶν ἰνστὶ τοῦτ. (sic) deinde secuntur *Excerpta*, quibus manu seriore præpositus est perperam titulus: περὶ τῶν αἰτιῶν τῶν διδομένων. (1) desinunt fol. 204°. (2).

(1) Perperam igitur putauit *Mortrolius / Histoire du droit byzantin/*: 2, 466: tractatum de donationum causis in hoc codice contineri.

(2) Non id committam, ut cl. uiri *Henrici Steunson* obliuiscar, qui plura ad uatic. codd. pertinentia comiter mecum communicauit.

31481
In 112 193.

Codex laurentianus LXXX, 6 in 8.º sæc. XV.

Fol. 395°. incipit Appendix, omissa inscriptione περὶ τ. λ. des. fol. 404.

Probabilis eadem continentur in *Codice bruxellensi* 424, qui, ut satis liquet, ex codice palatino nuper laudato descriptus est.

§ 2.

INDOLES HORVM EXCERPTORVM.

Quæ in his excerptis continentur hinc et inde ex fontibus iuris ciuilis passim collecta sunt et nullo ordine nullaque certa lege sunt digesta, ita ut prorsus appareat priuatum hominem auctorem fuisse, qui sui studii commodiue causa hæc comparauerit, quæ nobis fortuito quodam casu sunt seruata. eadem enim est huius operis natura, quæ *Eclogae Appendicis*, cuius editionem præstantissimam procurauit uir cel. *Zachariaeus a Lingenthal*. (1)

§ 3.

FONTES HVIVS OPERIS.

Basilicorum libros adhibitos fuisse uel ex eorum diserta mentione patet. item crediderim ea, quæ ex Iustiniani *Nouellis* inter hæc excerpta referuntur, ex *Basilicis* esse deprompta, cum isdem in locis *Theodori* epitome usurpetur, in quibus id in *Basilicis* contingit. præterea *Leonis Nouellas* auctor huius collectionis semel adhibuit: item *Epanagogen*, siue aliud quoddam iuris compendium, quibus eadem continerentur. (2)

Fragmentorum uero longe maxima pars ex *Codice* desumpta est. cum autem plures græcas *Codicis* editiones extitisse constet, quæ omnes fere non modicam optinuerint auctoritatem, iure quæritur ex quanam fragmenta hæc nostra hausta sint. procul dubio de *Anatolii* uersione est cogitandum: nam fragmenta, quæ edenda suscepimus, cum nullius prorsus alias græcæ uersionis reliquiis conueniunt, quam cum *Anatolii* fragmentis. ut ecce:

Cod. 9, 16, 1 = Bas. [Heimb.] schol 'Ανατόλιος V 768 [inter *Anatolii* reliquias, quas collegit *Heimbachius* VI 71 n. 21]: ὁ φονεύσας τινὰ οὐ κατὰ γνώμην μὴ κρινέσθω ὡς ἀνδροφόνος. διό καὶ στρατιώτης εἴη, μετρόως σωφρονίζεται, [ἐπειδὴ ἐκ τύχης γέγονεν ὁ φόνος].

Fragmenta nostra P. 2.^a § 67: ὁ φ. τ. οὐ κ. γν. μὴ κρ. ὡς ἀνδρ. διὸ κ. στρ. ἦ, μ. σωφρονισθήσεται.

Item cfr. Cod. 4, 32, 11 = Bas. sch. 'Ανατολίου II 724 = Fr. II § 151. 177. eadem plane uerba : ut illud huc cadat:

neque aqua aquæ neque lactest lactis, mihi crede, usquam similius. (3)

Argute iam coniecerat *Zachariaeus a Lingenthal* excerpta ex *Codicis* libro VIII° a ti. IIII° usque ad finem, quæ in *Basilicis* occurrant, *Anatolio* esse vindicanda, cum de ceteris græcis uersionibus cogitare non liceat, (4) quæ *Heimbachio* (5) quoque sunt probata. nunc uero liquet omnia illa excerpta (quatenus et in collectione nostra extent) cum nostris uerbo tenus conuenire, ut illa, si dis placet, conjectura iam pro re certissima et explorata sit habenda.

(1) 'Ανατόλιος, p. 184-195.

(2) Cfr. quæ monimus ad Partem I^{am}, c. 4.

(3) *Plaut. Menaechmi*, 5, 9, 10.

(4) Kritische Jahrbücher für Jurispr. 1844,
p. 808.

(5) *Basil.* VI 71.

An uero etiam illa fragmenta, quæ in fine huius operis adduntur, sub titulo: "παρεκβολαι ἐκ τοῦ οὐδικοῦ;" *Anatolio* sint tribuenda, necne, satis non adsequor. rem facile expediri arbitror, si quis statuerit *Anatolium* epitomae suæ *paratitla*, quæ uocabantur, addidisse, unde παρεκβολαι hæ fluxerint. nec mirum esse potest eiusmodi παρεκβολαι ab ipso *indice*, quod ad formam, non modicum discrepare: potuit enim *Anatolius* aliis uerbis uno, aliis altero loco sensum constitutionum exprimere, sicuti etiam *Stephanus* in sua *Codicis* uersione fecisse uidetur. (1) Specimen uero referre non piget:

Fr. II § 134: ἡ τοῦ ὄρκου καταφρονηθεῖσα εὐτέλεια ίκανὸν τὸν Θεῖον ἔχει τίμωρον. εἰ γὰρ ἐπιορκήτις, τὸν Θεὸν τιμωρὸν ἔχει· οὐ μὴν τιμωρεῖται. ἀλλ' οὐδὲ ἐγκληματικῶς τῷ τῆς μεγαλότητος [ἐγκλήματι] ὑποπίπτει, εἰ καὶ ἀπὸ θερμότητος κατὰ τοῦ βασιλέως δύσκος ἐπιορκήσῃ. (2)

Parecbolæ § 10; εἰ κατὰ βασιλέα κατὰ τινα θερμότητα ὕμοσέ τις, συγχωρεῖται.

Vnde explicari fortasse posset cur quedam ex digestis in *Parecbolis*, tamquam ex Codice sumpta referantur. putauit nimirum uir bonus, quæcumque in *Paratitlis* inuenirentur, locorum citationibus non satis diligenter inspectis, ad Codicem pertinere. neque absurde mihi uidentur pleraque saltem eorum, quæ in scholiis ad *Synopsin Basilicorum* sub *Anatolii* nomine excitantur, (3) his *Paratitlis* vindicari posse, nam ab eis, quæ inter fragmenta hæc nostra leguntur, non parum recedunt, cum præsertim longe sint breuiora. (4)

Contra excerpta, quæ in scholiis τοῦ μικροῦ κατὰ στοιχεῖον occurrunt, quamuis uno in loco coque breuiore cum anatoliana uersione conuenire uideantur, (5) huc minime spectant.

§ 4.

ANATOLIANÆ VERSIONIS PRÆSTANTIA.

Non minimum laboris huius mei fructum arbitror, insignis iurisconsulti fragmenta non admidum pauca in lucem esse prolata. eum enim berutiensem magistrum fuisse Iustinianus (5^a) testatur, qui eum inter XVIII uiros digestis componendis adlegit. erat nimirum cum uir iuris peritissimus, tum etiam ἐκ τριγονίκς σεμνῆς τῆς παρὰ Φίλιξι τῷ νόμῳ διδασκαλίκς καταβαίνων: pater enim eius fuerat *Leontius*, auus autem *Eudoxius*.

Quod ad huius uersionis naturam adtinet, sane nescio an recte de *Matthaei Blastaris* (6) notissimo testimonio recte dubitauerit *Heimbachius*. (7) nam a prolixitate *Anatolius* constanter abhorruisse uidetur, ut in breuitate sectanda *Theodorum* æquiparauerit atque adeo interdum superauerit. (8)

Non satis liquet an etiam παραγραφάς suæ uersioni adiecerit *Anatolius*. nam loci, qui id innuere uiderentur [P. II^a, §§ 73. 191], mirum quantum corrupti interpolatique sunt. probabilius uidetur titulorum rubricas græce *Anatolius* uertisse, nam II § 171 hanc notam præsefert: περὶ τό [κων] τι. λῆ = h. e. de usuris, ti. 32. [libri IIII].

(1) *Zachariae Ἀνέκδοτα*, p. 177.

(2) Cod. 4, 1, 2.

(3) In editione *Zachariæ a L.*, pp. 49, 620, 621, 638, 660, 691.

(4) Cfr. e. gr. C. 4, 32, 4 = Fr. II, § 173 = *Syn. Basil.* schol. 'Ανατόλιος, p. 621 et quæ monuimus. *Rendiconti Ist. Lomb.* XVII. 331.

(5) C. 2, 11, 20 = Fr. II, § 184 = *Syn. minor.* schol. ed *Zachar.*, p. 232.

(5^a) Cf. const. Λέδωκεν § 9.

(6) Præf. ad *Syntagma Canonum.*, cf. *Menagius Amænitates iuris*, p. 98. *Reitzius Theophil.* II 1246. *Heimbachius*, *De Basilicorum origine*, p. 40.

(7) *Basil.* VI 20.

(8) Cf. e. gr. Cod. 4, 32, 3, schol. Θεοδώρου, Bas. II 720 = Fr. II, § 172.

In hac uersione comparanda *Anatolius*, utpote Iustiniani æqualis, plerumque uerba artis latina retinuit, quæ postea, cum locus in Basilica fuerit translatus, græcis cesserunt; cfr. e. gr. C. 8, 13 (14), 1 = App. II § 39, ubi uox διβίτωρ occurrit, quæ in Bas. 25, 2, 38 uersa est: χρεώστης.

Ceterum cuique probatum iri non dubito hanc uersionem elegantissimam esse atque tam concinnitate, quam etiam singulari quadam fidelitate conspicuam et si *Thalelæi τὸ πλάτος* excipias, eam omnium græcarum Codicis editionum præstantissimam esse non immerito quis dixerit.

§ 5.

DE VERSIONIS ANATOLIANÆ APVD GRÆCOS AVCTORITATE.

Anatolii uersionem plurimi Græcos fecisse uel ex *Matthæi Blastaris* testimonio liquet. idem probatur ex scholiis *Basilicorum* et *Synopsis Basilicorum*, in quibus eius uerba referuntur, nec non ex eo, quod *Basilicorum* compilatores constitutionum libri Codicis VIII a ti. IIII usque ad finem anatolianam uersionem adhibuerint.

Contra, his fragmentis in luce in prolatis, nemini dubium esse debet quin *Anatolii* uersionem non sit secutus *Enantiophanes* cum in *Nomocanone* XIII titulorum, tum in libro suo ἐναντιοφάνεω nec *Iulianus* in suis παραγραφαῖς ad *Digesta*. Neque obstat scholium (1) ad Nomoc. 13, 29: ex eo enim id tantummodo euincitur const. C. 3, 43, 1 *insueto prorsus more* secundum anatolianam uersionem illuc esse relatam. ceterum uideris, quæ alibi disputauimus, (2) cum etiam statuerimus *Enantiophanem* (2^a) *Stephani* sui uersionem esse secutum.

§ 6.

EDITIONIS RATIO.

Haec *Excerpta* in tres partes distribui:

I. *Fragmenta ex Basilicis, Novellis Leonis, Epanagoge (?) deprompta.*

II. *Fragmenta Codicis uersionis anatolianæ.*

III. Παρεκβολαὶ ἐκ τοῦ κώδικος.

Versionem latinam adieci illius apud iurisconsultos peruulgatissimi haud immemor: *græca non legi*. notulas subdidi, quæ tam uarias lectiones emendationes coniecturas, quam fontes indicarent.

Quod uero ad textus crisin adtinet, præsto fuerunt libri *uaticanus* et *laurentianus*, qui adeo inter se conspirant, ut nullus dubitem, quin *laurentianus* ab altero fuerit descriptus. (3) certe *laurentianum* potissimum sum secutus, nam quominus palatini per totum conferendi copia fuerit, temporis angustiæ impedimento fuerunt.

(1) Edidit *Pitra Iuris eccl. græcorum historia et monumenta*. II 631.

(2) Cf. *Rendiconti dell'Ist. Lomb.* XVII 329 sq.

(2^a) An *Enantiophanes* et *Anonymous* (*Iulianus*)

distinguendi sint, quæritur apud *Zacharieum* (Die griechischen Nomokanones p. 10-11.)

(3) Cf. quæ dixi in *Prolegomenis ad Paraphrasin græcam Institutionum*, vol. I, pag. XV, XVIII. (Berolini, 1884.)

§ 7.

DE PRÆFATIONE INSTITUTIONVM HISTORICA QUÆ NVNC EDITVR.

In *Palatino* cod. gr. 19, quem nuper laudaui, præfatio quædam historica ad Institutionum græcam paraphrasin exhibetur, quæ iuris historiam a primis incunabulis ad Iustinianum usque imperatorem tradit. eandem præfationem in cod. *Bruxellensi* 424, qui ex *Palatino* descriptus est, extare *Zachariaeus a Lingenthal* auctor mihi est. quam præfationem describendam edendamque curauit: est enim breuior neque lectu iniucunda: nosque apprime docet quinam potissimum errores de iuris uicissitudinibus apud græcos sequioris aeuī inualuerint. mira nempe increbuerat tunc temporis opinio Græcorum Romanorumque iura ex Hebræorum legibus, quæ in Mosis libris continerentur, hausta esse. id forsitan innuit *Tertullianus* (Apol. 45); id certe demonstrandum sibi suscepit auctor *Collationis legum mosaicarum et romanarum*, quæ *Lex Dei* audit. cf. ibid. 6, 1, 1: 'quodsi XII tabulæ nocturnum furem.. interfici iubent, scitote, iurisconsulti, quia Moyscs prius hoc statuit, sicut lectio manifestat.' (1) Itaque factum est ut Hebræorum leges inter iuris ciuilis fontes haberentur, sicuti ex libris iuris græco-romani adparet, in quibus nonnunquam plura ex Ecloga "τοῦ παρὰ τοῦ Θεοῦ διὰ Μωϋσην δοθέντος νόμου τοῖς Ἰσραηλίταις" mutuata sunt. (2)

Cum uero non adeo facile ostendi posset, quomodo Græci et Romani leges suas ab Hebræis acciperent, curiosæ quædam fabellæ excogitatæ sunt, quarum specimen disertissimum *Præfatio* hæc nostra exhibit. cuius originem non absurde quis a iuris schola repeteret, quæ, auspice Constantino Monomacho, (3) Constantinopoli condita est. itaque huius præfationis auctor sæc. XII uel XIII uixisse uidetur. quæ autem tradit non eum proprio marte finxisse credendum est: nimis enim stupidus fuisse uidetur, ut aliquid ex suo ingenio depromeret: probabilius ex ipsa scholarum traditione hausit, cuius uestigia longius persequi forte quis posset.

Codicem palatinum sum secutus: latinam uersionem adieci, itemque notas paucas de re critica et philologa.

Mediolani a. d. VIII. kal. Apriles. anno p. Ch. n. MDCCCLXXXIII.

E. C. FERRINI.

(1) Non absimilia continent præfationes uersiorum orientalium libri iuris romani, quas nuper ediderunt *Sachauius* et *Brunsius* [cfr. *Syrisch-römisches Rechtsbuch*. Berl. 1880].

(2) Eam uideris apud *Cotelerium* *Monumenta Ecclesiæ græcæ*, I 1 sq.

(3) Constitutionem, qua hæc iuris schola condita est, edidit inter *Ioannis Euchaitensis opera P. a Lagarde* [Abhandlungen der Gött. Gésellschaft der Wiss. Bd. XXVII].

PARS I.

I. (1)¹. Ζήτ. βι. κδ τι. ἀ (2) κεφ. ἀ · ὅ φησι· πᾶν διδόμενον ἢ διὰ πρᾶγμα διδοται ἢ δι' αἰτίαν ·². τὸ δὲ δι' αἰτίαν ἢ σεμνὴν ἢ αἰσχράν· καὶ ἡ αἰσχρότης ἢ τοῦ διδόντος ἐστίν (3) ἢ τοῦ λαμβάνοντος ἢ ἐκκτέρου. ³. τὸ μὲν οὖν ἐπὶ σεμνῷ πράγματι δοθὲν τότε ἀναλαμβάνεται, ὅτε μὴ γένηται. εἰ δ' ἡ (4) αἰσχρότης ἐστὶ τοῦ λαβόντος, καὶ [μὴ (4^a)] ἐποίησε τὸ πρᾶγμα, ἐφ' ὃ ἔλαβέ τι, τὸ ληφθὲν ἀποδίδωσιν (5). ως (6) ἐνθα τι ἔλαβεν (7) ἐπὶ τῷ μὴ φονεῦσαι ἢ μὴ ιεροσυλῆσαι ἢ μὴ κλέψαι ἢ ἐπὶ τῷ δοῦναι παρακαταθήκην ἢ δικαίωμα. 4. εἰ δὲ καλὴν δικῆν ἔχων παράσχω τῷ δικαστῇ ἐπὶ τῷ ὑπὲρ ἐμοῦ ψηφίσασθαι, οὐκ ἀναλαμβάνω (8). ἔγκλημα πλημμελῶ τὸν δικαστὴν ὑποφθείρας (9) καὶ ἐκπίπτω τῇς δίκης. 5. Εἰ δ' αἰσχρότης ἐστὶ τοῦ διδόντος καὶ τοῦ λαμβάνοντος, ἀργεῖ ἡ (10) ἀνάληψις · ως ἐνθα δικαστὴς λάβῃ ἐπὶ τῷ ψηφίσασθαι· ἢ ἐπὶ πορνείας ἢ ὁ συσχεθεὶς μοῖχος ἢ κλέπτης. ⁶. Εἰ δὲ μόνου τοῦ λαμβάνοντός ἐστιν ἡ (11) αἰσχρότης, ἀργεῖ ἡ ἀνάληψις, ἐνθα τυχὸν δέδωκά σοι διά τὸ μὴ ὑβρίσαι μέ. 7. τό διδόμενον πόρνη οὐκ ἀναδίδοται · ἐπειδὴ γάρ ἐστι πόρνη, οὐκ ἐστιν αἰσχρὸν τὸ λαβεῖν αὐτήν, εἰ καὶ αἰσχρήν ἐστι τὸ εἶναι αὐτήν πόρνην.

II. ¹. Διαλύεται [ὁ γάμος] (12) πρῶτον μὲν μοιχείᾳ · εἴς² οὕτω καὶ ταῖς ῥηθησομέναις αἰτίαις. ². (13) Διαλύεται ὁ γάμος κατὰ πρόφασιν

I. ¹. Quære lib. 24, ti. 2, c. 1. [Basilicorum]: ubi hæc sunt: omne quod datur aut ob rem datur aut ob causam. ². ob causam aut honestam aut turpem: ut aut dantis sit turpitude, aut accipientis, aut utriusque. ³. Ob rem igitur honestam datum ita repeti potest, si res secuta non est. si turpis causa accipientis fuerit, etiamsi rem, ob quam aliquid accepit, non fecit, quidquid accepit restituit. utputa aliquid accepit ne occideret, ne sacrilegium furtumue faceret, ut rem depositam redderet uel iustum pronuntiaret sententiam. ⁴. Si in bona causa iudici aliquid dem, ut secundum me pronuntiet, rem non potero repetere: quinimo crimen contraho iudicem corrumpens, litemque perdo. ⁵. Ubi autem et dantis et accipientis turpitude uersatur, cessat repetitio. ueluti si iudex ad [male] iudicandum aliquid accipiat, uel quis ob stuprum, uel si adulter aut fur deprehensus fuerit. ⁶. Quotiens autem solius accipientis turpitude uersatur, datum repeti potest: ueluti si tibi dedero ne mihi iniuriam facias. ⁷. Sed quod meretrici datur repeti non potest: cum enim sit meretrix, non turpiter accipit, licet turpiter faciat quod sit meretrix.

II. ¹. Soluuntur nuptiæ primum quidem ob adulterium: tum ex dicendis aliis causis. ². Soluuntur nuptiæ ex necessaria causa nec

(1) In Cod. Pal. manu seriore adduntur hæc: ‘περὶ τῶν αἰτιῶν τῶν διδομένων’ = de donationum causis.

(2) Ita Pal. Laur: lege autem β. (2us).

(3) Μόνου ad. Bas.

(4) Addidi ex Bas.

(4^a) Dele.

(5) Ἐλαβεν, ἀτοδ. Bas.

(6) Οῖον Bas.

(7) Τις λάβῃ Bas.

(8) Ὁμως ins. Bas.

(9) —ων Bas.

(10) De. Bas.

(11) Addidi.

(12) Addidi.

(13) Est. Non. 22, 7 [Zach. 48, 6, sq.]. Basil. 28, 7, 4.

ἀναγκαίαν καὶ οὐκ ἀλόγως, (1) ὅταν τις οὐχ
οἶσ; ἦν (2) συνέναι τῇ γυναικὶ καὶ τὰ παρὰ τῆς
φύσεως ἀνδράς: διδομένα πράττειν, ἀλλὰ τριε-
τίκ (3) παρέδραμεν (4) ἐκ τοῦ τῶν γάμων καὶ
ροῦ. πάρεστι γάρ τῇ γυναικὶ καὶ τοῖς πατρά-
σιν (5) αὐτῆς διαζευγνῦναι τὸ συνοικέσιον καὶ
στειλαῖ διάλυσιν, (6) κἄν (7) μὴ βούλοιτο ὁ
συνοικῶν. καὶ (8) ἡ μὲν προτέξ (9) ἀκολου-
θεῖ (10) τῇ γυναικὶ, (11) ἡ δὲ (12) πρὸ γάμου
δωρεὰ μένει παρὰ τῷ ἀνδρὶ. (13) ³. (14) Καὶ
τὸν ἐν αἰχμαλωσίᾳ διαλύεσθαι τὸν γάμον οὐχ
ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν ἀλλ' εἰ μέν ἐστι φρυνερὸν
περιεῖναι ἡ τὸν ἀνδρα ἡ τὴν γαμετὴν, μένειν
ἀλυτα τὰ συνοικέσια συγχωροῦμεν. καὶ οὐκ ἐλεύ-
σονται πρὸς δευτέρους γάμους. (15) εἰ δ' ἀδη-
λον καθέστηκε πότερον περίεστιν ἡ μὴ τὸ εἰς
πολεμίους ἀφικόμενον πρόσωπον, τηνικαῦτα πεν-
ταετία μενέτω εἴτε τῷ ἀνδρὶ, εἴτε τῇ γυναικὶ.
καὶ εἴτε σαφῆ γένοιτο τὰ τῆς τελευτῆς, εἴτε
ἀδηλα [μένοι (16)], γαμεῖν (17) ἔξεστιν ἀκινδύ-
νως · καὶ οὕτε ὁ ἀνὴρ τὴν προτίκα, οὕτε ἡ γυνὴ
τὴν προγαμιάκιν δωρεὰν κερδανεῖ.

III. (18) Τὸ ὑπόβολον συμφωνεῖται παρὰ τοῦ
ἀνδρός · καὶ εἰ μὲν λάβῃ τὴν προτίκα καὶ προτε-
λευτήσῃ ὁ ἀνὴρ, σὺν τῇ προτίκῃ δίδοται τὸ ὑπό-
βολον πρὸς τὴν γυναικα, ὅτον ἀν συμφωνηθῇ. εἰ
δὲ μὴ συμφωνηθῇ, συμφηψέται (19) τὸ ἥμισυ
τῆς προτίκης. καὶ εἰ μὲν οὐκ ἔχει παῖδας, ἔχει
πρὸς τὴν χρῆσιν καὶ τὴν δεσποτείαν. εἰ δ' ἔχει
παῖδας, ἔχει μὲν τὴν χρῆσιν ἡ γυνὴ, τὴν δὲ δε-
σποτείαν μετὰ τῆς τελευτῆς αὐτῆς οἱ παῖδες.

temere, quotiens quis cum uxore coire ne-
queat, neque ea facere, quae natura uiris
tribuit, set biennium a nuptiarum tempore
frustra praeterierit. licet enim mulieri pa-
rentibusque eius matrimonium dirimere re-
pudiumque mittere, quamuis coniux nolit:
dosque uxorem sequitur, cum donatio prop-
ter nuptias apud uirum maneat. ³. Eius
quoque, qui in hostiuni captiuitate est, nuptiae
solui possunt: non temere autem nec pas-
sim. nam si quidem certum sit uirum aut
uxorem apud hostes uiuere, insoluta matri-
monia manere concedimus: nec poterunt
coniuges ad alteras nuptias uenire. sin au-
tem incertum sit utrum uiuat necne ea per-
sona quae ab hostibus capta est, tum quin-
quennium expectandum est siue uiro siue
mulieri et ita demum (siue certo de morte
constet, siue adhuc ambigatur), nuptiae ab-
sque ullo periculo soluentur. neque uir do-
tem, neque mulier donationem ante nuptias
lucrabitur.

III. Hypobolum a uiro promitti solet. et
si quidem uir, cum dotem acceperit, præmor-
tuus fuerit, cum dote etiam hypobolum uxori
datur, quantum uir fuerit stipulatus. sin
autem nihil fuerit stipulatus, tum dimidium
dotis existimatur. et si quidem mulier filios
non habeat, præter usumfructum etiam pro-
prietatem consequitur. si uero filios habeat,
usumfructum quidem uxor habet, proprietata-

(1) Καὶ κατὰ πρ. ἀν. τε καὶ οὐκ ἄλ. Bas. Nou.
[ubi δὲ post ἀναγν. ins.].

(2) Οἶος τ' εἴη Bas. Nou.

(3) Διετίκα Nou. [cf. Cod. 5, 17, 10].

(4) Ἀχρι γ. τελείων ἐνιαυτ. ἐκ τ. Bas. παραδρά-
μοι Nou.

(5) Ή τοῖς γε αὐτ. π. Nou. Bas.

(6) Διαίστων Nou.

(7) Εἴ καὶ Nou. Bas.

(8) Κάντανθα Nou. Bas.

(9) Εἴ τις ἴστιν ὅλως ἐπιδεδομένη προτέξ Nou.
Bas.

(10) — θήτει Nou. — θήτεται Bas.

(11) Alia ins. Nou. Bas.

(12) Διὰ τὸν γάμον ἦτοι ins. Nou. Bas.

(13) Οὐδὲν οὔκινη ζημιουμένῳ ad. Nou. Bas.

(14) Est eiusd. Nou., cap. 8 in multo artiores
fines redactum.

(15) Οὕτε γυναικες οὕτε ἀνδρες κ. τ. λ. add. Nou.
Bas.

(16) Addidi e Nou.

(17) Ita. ex Bas. Nou. pro γάμον; nisi malis
λύεσθαι γάμον.

(18) Est Nou. 20 Leonis, cfr. Att. 27 (ex edit
nostra 20, 20), Harm. 4, 10, 1.

(19) Κατὰ ins. Att.

εἰει δὲ καὶ αὐτὴν ισομόρφιον ἐνὸς παιδός κατὰ δεσποτείαν, ἐὰν μὴ δευτερογαμήσῃ. εἰ δὲ προτελευτήσῃ τοῦ ἀνδρὸς ἡ γυνὴ, χώραν οὐκ ἔχει ἢ τοῦ ὑποβόλου ἀπαίτησις, ἀλλά μόνον (1) θεώρετρον, ὃ ἐστι κατὰ λίτραν τῆς προικὸς νομ. σ'.

III. (2) Ο μὴ δευτερογαμῶν ἀνήρ, μὴ προσόντων τῶν παιδῶν, τὸ ἐξ ἀπαιδίας κάσον ἦτοι τὸ δ' τοῦ προκούποβόλου λαμβάνει παιδῶν δὲ προσόντων, (3) ἐκτρέψειν καὶ παιδαγωγεῖν ἀνάγκη. μετὰ τὸ φθάσαι τὸν τελευταῖον παιδό εἰς τὸν κ. χρόνον, ἄδειαν ἔχέτω ἡ τὴν χρῆσιν, ἥν καὶ πρότερον εἶχε, παρακατέχειν (4) ἐν τέλει μὴ λαμβάνων (5) ἀδελφικὴν μοῖραν, ἡ τὴν χρῆσιν εξιστάμενος ἀδελφικὴν μοῖραν εἰς οἰκεῖον παρακατέχεσθαι κέρδος. 2. Κληρονομεῖ δὲ καὶ οὗτος εἰς ὀλόκληρον (6) τοὺς οἰκείους (7) παιδίας ἀτέκνους καὶ ἀδιαδέτους τελευτῶντας. 3. Ο μέντοι γε δευτερογαμῶν ἐκτρέψειν μὲν αὐτοὺς; (8) καὶ παιδαγωγεῖν φυσικῷ τε καὶ γραπτῷ καταναγκάζεται νόμῳ (9) καὶ ἐν ᾧ καὶ ἣν τούτους (10) παιδαγωγεῖ καὶ εκτρέψει, μετέχει κάκενος τῆς χρῆσεως καὶ παρὰ τούτου πλεόν οὐδὲν, ἀναγραφῆς δηλονότι τῆς τῶν παιδῶν ἐξ ἀρχῆς ὑποστάσεως ἀκριβοῦς γεγενημένης, ἥς ἐκεῖνος ὀφείλει τὸν λόγον ὑπέγειν. 4. Μετὰ δὲ τὸ φθάσαι τὸν ἔσχατον τῶν παιδῶν εἰς τὸν κ. χρόνον, τότε (11) καὶ αὐτὸς παντελῶς εξιστάτω τῆς χρῆσεως μηδὲν ἀλλοπαρακερδαίνων ἐκ τῆς εἰς αὐτοὺς ἀπὸ μητρὸς καὶ (12) ἀλλαχόθεν περιελθούσης ὑποστάσεως. 5. Τινὸς δὲ τῶν παιδῶν τελευτῶντας, καὶ τὴν ἐκείνου ὑπόστασιν τοῖς ὑπολοίποις παισίν ζυμασυμφερούσῃεται, μηδὲνός δὲ τοῦ συμμερετούμενου καταλειπο-

tem uero post eius mortem filii: ipsa autem unius filii portionem accipit, ni ad secundas transierit nuptias, in proprietatem sin autem mulier ante uirum mortua fuerit, cessat hypoboli repetitio, et retentio tantum senorum solidorum pro singulis libris fit.

III. 1. Vir qui secundas non contraxerit nuptias, filiis non extantibus, quartam dotis partem accipiet: liberis autem extantibus, alere eos et educare debet; cum autem minimus natu XX compleuerit annum, tum in eius arbitrio erit aut usumfructum retinere et ita unius fratris portionem in fine amittere, aut usumfructum relinquere et unius fratris portionem in suum lucrum conuertere. 2. Liberis autem intestatis et sine prole decedentibus, ipse succedit. 3. Qui ad secundas nuptias transit alere eos et educare naturali et scripta lege cogitur: et donec eos educat et alit ususfructus particeps fit, set nil amplius consequitur, inuentario scilicet ab initio liberorum substantiae diligenter confecto, cuius ipse rationem sustinere debet. 4. Cum uero minimus natu liberorum XX compleuerit annum, ipse usumfructum penitus amittet neque aliud unquam lucrabitur ex bonis siue ex matre siue alicunde ad liberos peruentis. 5. Cum uero aliquis liberorum mortuus fuerit, eius quoque substantia inter ceteros diuidetur: sin autem nullus extet, in uniuersum pater eam consequetur. 6. Haec quidem, liberis extantibus: si uero non extent, nullum ex mulieris bonis lucrum pror-

(1) Το ins. Att.

(2) Quae secuntur ex Epa. 19, 8 sumpta sunt, quae cum iure iustiniano parum cohaerent. Videsis quae monuit *Zachariaeus* in editione sua *Epanagoges*, p. 122 n. Varias lectiones haud spernendas collectio nostra præbet.

(3) Οὐς ins. Epa.

(4) — οὐ Epa.

(5) —ειν Epa.

(6) Ὄλοκλήρως Epa.

(7) Ἰδίους Epa.

(8) Καὶ αὐτὸς Epa.

(9) Τὰ τέκνα ins. Epa.

(10) Τεῦτα Epa.

(11) Ὅτε Epa.

(12) Ἡ Epa.

μένου, εἰς ὄλοκληρον ὁ πατὴρ (1) αὐτὸς ταύτην ἐπιδέξεται. (2) ὁ. (3) Ταῦτα μὲν παιδῶν προσόντων · μὴ προσόντων δὲ, οὐδ' ὅλως τὰ γυναικεῖα εἰς κέρδος λήψεται. (4) ?⁷. Πένθιμος δὲ γρόνος τοῖς νόμοις ἐπὶ ἀνδρὸς οὐδαμοῦ ὕβισται.

V. Ζῆτ. νεαρ. [ρ] κζ. (5) τι. σ. τοῦ κώδικος βι. η. 1. Ἡ μὴ δευτερογαμοῦτα μήτηρ, καὶ πᾶς ἀνιῶν μὴ δευτερογαμῶν, εἰ ἔχῃ παιδάς, (6) λαμβάνει πρὸς τῇ χρήσει τῶν γαμικῶν [κέρδῶν] (7) καὶ μέρος κατὰ δεσποτείαν ἔνδι; παιδός. (8) τοῦτο δὲ ἐπὶ τῶν τελευτῆς καὶ οὐ διαζυγίῳ λυομένων γάμων. ?⁸. (9) Τοῖς δὲ παισὶν ἀρμόδιει πᾶν γαμικὸν κέρδος ἐξ οἰκεῖης λύσεως; (10) κατὰ δεσποτείαν, καὶ μὴ δευτερογαμήσωσιν οἱ γονεῖς αὐτῶν, οἵτινες τὴν χρῆσιν τῶν τοιούτων κερδῶν ἔχουσιν, τρέφοντες τοὺς αὐτῶν (11) παιδάς.

VI. Ἐὰν ἐπὶ προγχριαίᾳ δωρεῇ συναίνεσαι πεισθῆ τῇ πράσει, ζῶντος τοῦ ἀνδρὸς, ἡ γυνὴ, οὐκ ἔργωται ἡ τοιαύτη πράσις · δεῖ γάρ διέτους αὐθεῖς περιόντος γρόνου, ἐτέραν ὁμολογίαν γράφειν βεβαιοῦσαν τὴν συναίνεσιν καὶ τότε κύριον εἶναι τὸ γινόμενον. πολλὰ γάρ ἐκ πρώτης εὑθὺν; ἀκοῆς ἀηδοτηθείη τῇς γυναικὸς ἡ δέει τοῦ συνοικοῦντος ἡ ἀπάτης ῥαδίως ὑπαγομένης καὶ τῶν οἰκείων ἀμελούσης δικαίων· κατασκεπτομένη δὲ ἐν πλείονι γρόνῳ τὴν ὑπόθεσιν γένοιτο ἀνέκτης ἀσφαλεστέρα.

VII. Νεαρ. κβ. κεφ. κα.¹. (13) Εἰ δέ τινες τοῖς ἔμπροσθεν οὐκ ἀρκεσθέντες γάμοις πρὸς δευτέρους (14) ἔλθοιεν, εἰ μὲν (15) ἔπαιδες μένοιεν ἐκ

sus consequetur. ?⁹. Νυσquam in legibus luctus tempus uiro præfinitur.

V. Quære Nou. [1] 27; Cod. [5, 9, 4 ?].

¹. Mulier quæ ad alteras non procedit nuptias, item omnis parens qui ad secunda non migrat uota, si filios liberos habuerit, usumfructum lucrorum nuptialium habet et unius filii portionem in proprietatem. Hæc uero de iis nuptiis intellegenda sunt, quæ morte non diuortio sint solutæ. ². [Nou. 98] Liberis autem omne nuptiale competit lucrum, quomodocumque solutis matrimonii, quod ad proprietatem pertinet, licet secundas nuptias non ineant parentes eorum, qui usumfructum horum lucrorum habent, liberis alimenta præstantes.

VI. [Nou. 61] (12) Si de fundo, qui in donatione propter nuptias continetur, uendendo consenserit mulier, uiuo marito, eiusmodi uenditio non ualet. oportet enim ut biennio elapso nouam tunc scribat confessionem, qua consensus confirmetur: ita enim ualebit quod factum est. sæpius enim primo statim auditu erraret mulier aut coniugis timore, aut dolo facile insinuato, iure suo posthabito. cum autem rem longiore tempore considerauerit, securior fieri poterit.

VII. Nou. 22, C. 21. Si quidam prioribus nuptiis non contenti ad secundas perueniant, si quidem filios ex prioribus uel ex

(1) De. Epa.

(2) Ἀναδίξεται. Epa.

(3) Καὶ ins. Epa.

(4) Παιδάς μέντοι μὴ ἔχοντας ὁ δευτερογαμῶν οὐδὲν ὅλως ἐκ τῆς ὑποστάσεως τῆς προτέρας γυναικὸς εἰς οἰκεῖον κέρδος λήψεται. Epa.

(5) Est ex Theodori epitoma, quæ etiam in *Basilicis* recepta est.

(6) Hæc. omitt. Theod. Bas.

(7) Suppleui ex Theod. Bas.

(8) Ἰσθι δὲ πρὸ πάντων ὅτι τοῦτο προβαίνει. Theod. Bas.

(9) Item ex Theod.

(10) Ordo uerborum diuersus apud Theod.

(11) Λύτον; τοὺς; Theod.

(12) Bas. 29, 7, Epa. 19, 3.

(13) Est. κβ. = 22. Bas. 28, 14, 1. Proch. 6, 4, sq. Epa. 19, 15, sq.

(14) Nou. Bas.: — ov. Cod. laur.

(15) Οὖν ins. Nou.

τῶν προτέρων ἡ καὶ ἐξ ἀμφοτέρων τῶν γάμων, οὐδεμία πολυπραγμοσύνη περὶ τὰ μέτρα. (1) ἀλλ' ἄνδρες μὲν ἀπελεύσονται παντοίως πάσης παρατηρήσεως ἐνθεροι· γυναιξὶ δὲ μόνον ἐπικείσεται δέος τὸ μὴ πρὸ τοῦ ἐνιαυσιαίου χρόνου πρὸς δεύτερον ἐλθεῖν συνοικέσιον, καὶ (2) γινώσκειν ὡς, εἴ τι τοιοῦτον πράξαιεν καὶ ἀδρούς συναλλάξαιεν γάμους, ὑφέζουσι ποινάς, ἀλλας μὲν εἰπερ ἀπαιδεῖς ἐκ τοῦ προτέρου ὅσι συνοικέσιον, (3) μείζους δὲ εἰ καὶ παῖδες ὑπεῖσιν. εἰ μὲν γάρ οὐχ ὑπεστι γονὴ, τότε ἀτιμία (4) εὑθὺς ἀκολουθήσει καὶ ἔσται παντοίως ἡ γυνὴ διὰ τὴν τοῦ γάμου σπουδὴν ἡτιμασμένη καὶ οὐ (5) λήψεται τι παρὰ τῶν τοῦ προτέρου συνοικεσίου αὐτῆς κατατελειμένων, (6) οὐδὲ ἀπολαύσει τῆς προγαμιακῆς δωρεᾶς, οὔτε τῷ συνοικοῦντι κατὰ τὸν δεύτερον γάμον περαιτέρω τῆς γ. τῆς οἰκείας ἐπιδώσει μοίρας (7). οὐ μὴν οὐδὲ τῆς ἔξωθεν αἰσθήσεται φιλοτιμίας ἢτοι ἀπὸ συγγενῶν αὐτῆς κατὰ διαδήκην ἐρχομένης, (8) εἴτε κληρονομίας εἴτε ληγάτου. ἀλλὰ ταῦτα ἐλεύσεταις ἡ μεντὸν παρὰ τοῖς κληρονόμοις τοῦ τελευτήσαντος ἡ συγκληρονόμοις αὐτῆς, εἴγε κληρονομεῖν δόλως [ἡδύνατο], οἷα αὐτῆς (9) οὐδὲ διτοῦ δρελος ἔχούσης.

utrisque non suscepint, non erit cur de modo quæramus. uiri enim omni omnino obseruantia soluti erunt: mulieribus timor tantum imminebit, ne ante anni tempus ad secundas migrant nuptias. sciant enim si id perpetrauerint et intempestiuas inierint nuptias poenas sese daturas esse; alias quidem si absque liberis a priore matrimonio discesserint, maiores autem, si liberi existant. nam si liberi non extent, infamia statim sequetur eritque omnino mulier propter nuptiarum festinationem in dedecore neque aliquid eorum lucrabitur, quæ ex prioribus nuptiis ei relicta sunt, neque ante nuptias donationem consequetur neque coniugi alterius matrimonii amplius tertiam partem bonorum suorum conferre poterit. quinimo neque extranea fruetur benivolentia, i. e. ex cognatorum testamentis siue hereditate siue legato. hæc uero uenient aut manebunt apud defuncti heredes uel apud eius coheredes (si omnino heres esse potuit), ut nil inde prorsus lucri consequatur.

PARS II.

1. Ο κατὰ δόλον καύσας τὸν οἶκόν μου κεφαλικῶς τιμωρεῖται.

2. (11) Η ὑπερβάσα τὸν κε τῆς ἡλικίας χρόνον δύναται ἐπιφεύπτειν ἔχυτὴν ὥτινι βούλεται, μηδαμῶς ἐκ ταύτης τῆς αἰτίας δυναμένου τοῦ πατρὸς αὐτὴν γράφειν ἀπόκληρον.

3. Ο κρύπτων κατηγορούμενόν τινα ἐπὶ ἐγκλήματος τὴν ἐκείνου αὐτὸς τιμωρίαν ὑφέζει.

1. Qui aedes meas dolo incendit capite punitur. (10)

2. Quæ uicensimum quintum ætatis suæ annum compleuerit potest semet cui uult sociare, nec potest eam pater ex eiusmodi causa exheredem scribere.

3. Qui alicuius criminis reum occultaerit, ipse poenam illi debitam sustinebit. (12)

(1) Ita. Cod. laur. cum Prochiro 6, 4: δεύτερα Bas. Epan. Nou.

(2) Η Nou.

(3) Προτέρων — συνοικεσίων Nou.

(4) Τὸ τῆς ἀτιμίας Nou.

(5) Οὐδὲ Nou.

(6) Συνοικεσίου h. l. Nou.

(7) —αν Cod. laur.

(8) Aliter in Nou.

(9) Ita Cod. cum. Proch. l. 1, et Epan, 19, 15: ταύτης Nou.

(10) D. 48, 19, 28, 12.

(11) Inser. βι κη τι. δ κεφ. κδ [nempe Basili-corum].

(12) Cod. 9, 39, 1.

Καὶ ληστὴν δὲ ἐπὶ εἰδήσει δεῖξάμενος καὶ μὴ παραδοὺς ἢ σωματικῶς ἢ Χρηματικῶς τιμωρεῖσθαι κατὰ τὴν τοῦ προσώπου ποιότητα.

4. Ἐπὶ τῶν ἐγκληματικῶν, καὶ ἐπὶ τῶν δελίκτων τὸν πρωτότυπον χρὴ καταδικάζεσθαι. τὸ γάρ εἰρημένον ἐν τῷ ζ. βιβλίῳ τι. με. διατ. β. ἐπὶ χρηματικῶν δέξαι αἰτιῶν ἀρμόζει, ἵνα μὴ ἐναντιωθῇ τὰ νόμιμα.

5. Ἐὰν δὲ πατὴρ μετὰ τὸ δωρήσασθαι τῷ ἐμαχηπάτῳ παῖδι πράγματα, ταῦτα ὑπέθετο δανειζόμενος παρὰ γνώμην αὐτοῦ, τὸν μὲν παῖδα οὐδὲν ἡδίκησεν, αὐτὸς δὲ ὁ; ἐπίθετος τῷ στελλιονάτῳ κρατεῖται.

6. Ἐὰν διαθήκη ἢ κωδίκελλος πλαστὴ εἴναι λέγεται, οὐ βεβαιοῦται χρόνῳ, ὥσπερ οὐδὲ τὸ ἀληθὲς χρόνῳ βλάπτεται.

Εἴτε πολιτικῶς εἴτ' ἐγκληματικῶς κινεῖται, οὐκ ὅφείλει δὲ ἄρχων εὐθὺς μάρτυρα; Ζητεῖν, ἀλλ' ἀπὸ τεκμηρίων στοχάζεσθαι.

7. Ἐὰν ἀπαιτούμενός τις χρέος καὶ διὰ τὸ μὴ δοῦναι πλαστὸν λέγει εἴναι τὸ συμβόλαιον, τέως μὲν τὸ χρέος διδότω· λοιπὸν δὲ τὸ ἐγκλημα αὐτῷ φυλαττέσθω.

8. Ἐὰν μοιχὸν δὲ ἀνὴρ νύκτωρ πιάσῃ δοῦλον ἢ ἀσεμνον δύντα, σφαττέτω ἀκινδύνως. δύοίων καὶ οἱ παῖδες κύτοι τοῦτο ποιείτωσαν ἀκούσαντες τοῦ πατρός. εἰ δ' ἄλλον ἐφύνευσε, κρινέσθαι μὲν ὁ; ἀνδροφόνος· μὴ μὴν ἀποτεμνέσθω, ἀλλ' ἐξορίζεσθαι διὰ τὴν τῆς ἀλγηδόνος συγγνώμης αἰτίαν.

9. τι. δ. τοῦ κώδ[ικος] (8) Ἐὰν διαλυσάμενός τις ἔλαβεν, εἴτα ἀνατρέπει τὰ συνδόξαντα, εἰ μὲν συνεφωνήθη, ἵνα τῷ συμφώνῳ ἐμμένωσι

Qui latronem sciens suscepereit neque iudici optulerit aut suppicio corporali aut dispendio facultatum pro qualitate personæ plectatur. (1)

4. In criminibus et delictis auctorem condemnari oportet: quod enim Cod. 7, 55, 2, dicitur de pecuniariis, actionibus intellegere oportet, ne aduersentur iura. (2)

5. Si pater, postquam res emancipato filio donauerit, eas contra eius uoluntatem pro pecunia credita pignere obligauit, filium quidem nullo adfecit detimento, ipse autem tamquam extraneus stellionatus crimine tenebitur. (3)

6. Si testamentum aut codicilli falsa esse dicuntur, temporis interuallo non firmantur, sicuti uera tempore non euanscunt. (4)

Sive per accusationem sive per priuatum iudicium quaeratur, non debet rector prouinciae statim iubere ut testes exhibeantur: nisi prius indiciis fuerit commotus. (5)

7. Si is, a quo debitum petitur, morandæ solutionis gratia instrumentum falsum esse contendat, salua nihilominus criminis executione, ad soluendum compellatur. (6)

8. Adulterum noctu deprehensum seruum aut turpem personam potest uir impune occidere; item liberi eius patris dicto audientes: ceterum si aliam personem occiderit, homicidii quidem damnatur: non autem occidetur propter ueniam iusti doloris. (7).

9. Cod. [lib. 2] ti. 4. Si quis ut transigeret aliquid acceperit, deinde de conventione resiliat, si quidem pactum est ut quod

(1) Cod. eod., § 1 (C. Th. l. 2 h. t.).

(2) Lege διατ. α (const. 1).

(3) Cod. 9, 34, 2, Cod. Laur. l. στελειονάτῳ.

(4) Cod. 9, 22, 17 pr.

(5) Ibid., § 1.

(6) Cod. 9, 22, 2.

(7) Est. Cod. 9, 9, 4.

(8) Ep. Cod. lib. 2, ti. 4, unde quæ secuntur fragmenta sumpta sunt.

καὶ τὰ δοθέντα, ἀδεῶς τοῦτο γενήσεται · εἰ δὲ μή, πάκτου παραχραφὴν [μόνον ὁ διδοὺς ἔχει, τὰ δοθέντα (1)] οὐ δυνάμενος ἀναλαβεῖν.

^{10.} Ἡ κατὰ φόβον γενομένη διάλυσις, ἐν ᾧ τυχὸν ὄρισμοῦ ἐπήρτητο κίνδυνος ἢ σώματος αἰκισμοῦ, οὐκ ἔρωται. [εἰ] δὲ οὐδὲν τοιοῦτον [ἐπήρτητο], (3) ἔρωται τὰ συνδόξαντα.

Εἰ μέντοι δοῦλος σου ἦν ὁ διαλυσάμενος, ἀνισχύρως διελύσατο.

^{11.} Εὰν ὁ ἀντίδικός σου ἀναπαλαῖζει πρὸς τὰ συνδόξαντα, δύναται, ἀναδοθέντων τῶν χρημάτων, εἰ βούλῃ καὶ σὺ, ἀνωθεν τοῦτο ἔξετάζεσθαι.

^{12.} Εὰν ἐπὶ κληρονομίᾳ διελύσατό τις [καὶ] ἀκουιλιαν[ὴν στιπουλατίονα] (7) πεποίηκεν, οὐ δύναται ἀναπαλαιοῦν καὶ κινεῖν ἢ τὴν hereditatis πετιτίονα ἢ τὴν σπεκιαλ[ίαν] in rem.

^{13.} Τὰς ὑποθέσεις αὐτὰς, ἥτοι τὰς δίκας, ταῖς διαλύσεσι νομίμοις περαιωθείσας οὐδὲ διὰ βασιλικᾶς ἀντιγραφῆς ἀνατρέπεσθαι δεῖ.

^{14.} Εοικεν ἡ διάλυσις τῇ ψήφῳ · ὅτε' οὖν δεῖ ἐμμένειν αὐτῇ. οὐδὲ γάρ εἰ ἐν νυκτὶ γέγονεν, ἀκυρός ἐστιν, ἐν ᾧ ὑγιεῖς τις καὶ τέλειος ὃν ταύτην ἐποίησεν.

^{15.} Οὐδεὶς διὰ τὸ ἀσθενεῖν τὸ σῶμα μόνον [νον], ἀνατρέπειν δύναται διάλυσιν.

^{16.} Διαλύσεως γενομένης, εἰ καὶ μεταμεληθῆ τις παραχρῆμα, οὐ δύναται ἀνατρέπειν αὐτήν· οὐ γάρ ἔχει χρόνον, οὗ ἐντὸς δύναται (τις) ἀναπαλαιοῦν.

^{17.} Ἀφῆλιξ ἐπὶ ἀμαρτήματος οὐ βοηθεῖται.

^{18.} Οἱ ἀφήλικες μάλιστα οἱ μὴ ἔχοντες κη-

datum est, rescissa transactione, restituatur, sane id fieri licebit: sin minus, pacti exceptionem [tantum is qui dedit habebit, nec res datas] recipere poterit. (2)

^{10.} Transactio metu interposita, cum relegationis forte periculum aut corporis cruciatus immineat, non valet. [Si] uero nil ciusmodi [immineat], ualet quod pactum est. (4)

Si uero seruus tuus fuit, qui tecum transagit, inutiliter transegit. (5)

^{11.} Si aduersa pars agere contra placitum nititur, potest, refusa pecunia, cum et tu hoc desideres, causa ex integro agi. (6).

^{12.} Si de hereditate quis transegerit et aquilian[am stipulationem] fecerit, nequit rem instaurare et hereditatem petere uel speciale in rem actionem intendere. (8)

^{13.} Causas uel lites transactionibus legitimis finitas ne imperiali quidem rescripto resuscitari oportet. (9)

^{14.} Similis transactio rei iudicatae est: ideoque eam seruare oportet. neque quia noctu facta est, ideo inutilis est, siquidem sana mente et XXV annis maior fuit qui transegit. (10)

^{15.} Nemo aduersæ ualetudinis uelamento transactionem rescindere potest. (11)

^{16.} Transactione facta, quamvis eum, qui pactus est, statim poeniteat, nequit eam rescindere: non enim est certum tempus, intra quod res instaurari possit. (12)

^{17.} In criminibus minor non iuuatur. (13)

^{18.} Minores, maxime si curatores non

(1) Addidi ipse latinum textum et scholia Basiliorum (I 702, 703) secutus.

(2) Cod. 2, 4, 17.

(3) Ipse suppleui.

(4) Cod. 2, 4, 13 pr.

(5) Cod. 2, 4, 13, 2.

(6) Cod. 2, 4, 14.

(7) Ipse correxi et suppleui.

(8) Cod. 2, 4, 15.

(9) Cod. 2, 4, 16.

(10) Cod. 2, 4, 20.

(11) Cod. 2, 4, 27.

(12) Cod. 2, 4, 39, hic desinunt leges ex Cod. 2, 4 haustae. In textu noī. 'τις' libenter delerem, et τὴν δίκην uel τὸ πρᾶγμα supplerem.

(13) Cod. 2, 34 (35), 1.

δεμόνας, εἰ καὶ μὴ ἐκδικήσαιεν τὸν θάνατον τοῦ τεστάτορος, οὐ βλάπτονται.

^{19.} Ἡ μήτηρ, ἐὰν δωρήσῃται τῷ μνηστήρῳ τῆς θυγατρὸς αὐτῆς ἥγουν τῷ ἀνδρὶ, λυθέντος τοῦ γάμου ρεπουδῷ, οὐκ ἀναλήψεται τὰ δωρηθέντα.

^{20.} Ἡ πρὸ γάμου γενομένη δωρεὰ εἰς τὴν μνηστὴν οὐκ ἀνατρέπεται ὑπὸ δανειστοῦ (3) τοῦ ἀνδρὸς, ἐν ᾧ μὴ προϋπετίθετο αὐτὰ τὰ δωρηθέντα πράγματα.

^{21.} Εὰν δωρεὰ γένηται παρὰ τοῦ μνηστήρος εἰς τὴν μνηστὴν, εἴτα δὲ εἴς αὐτῶν τελευτῆσῃ, εἰ μὲν φιλημα γέγονε, τὸ ἥγιον ἀναδοθήσεται, εἰ δὲ μὴ γέγονε, τὸ πᾶν.

Εἰ δὲ ἐκ τοῦ ἐναντίου ἡ μνηστὴ ἐδωρήσατο, εἴτε γέγονεν εἴτε μὴ φιλημα, καὶ τελευτῆσῃ τὸ ἐν πρόσωπον, ἀναλαμβάνουσιν αὐτὰ οἱ κληρονόμοι αὐτῆς.

^{22.} Ο πατὴρ γνοὺς τὸν ἔδιον υἱὸν γάμῳ προσομιλεῖν καὶ μὴ ἀντειπών, δοκεῖ συναινεῖν.

^{23.} Εὰν ἡ γυνὴ παῖδας ἔχουσα δευτερογαμήσῃ, πάντα τὰ εἰς αὐτὴν ἐλθόντα ἀπὸ μνηστήρος ἡ δεύτερη ποτε τοῖς παισὶ φυλαττέτω ἡ ἐνὶ ἐξ αὐτῶν, μὴ δυναμένης ἐκποιεῖν αὐτὰ οἷς δήποτε τρόπῳ. εἰ δ' ἀπομειώσῃ τι αὐτῶν, θεραπευθήσεται ἐκ τῆς οὐσίας αὐτῆς.

^{24.} Προστίθησι[ν ἡ διάταξις] (8) τῷ πενθήμῳ χρόνῳ β̄ μῆνας, ὥστε ιβ̄ εἶναι. εἴ τις οὖν ἐντὸς τοῦ χρόνου τούτου γήμη γυνὴ, ἀτιμος ἔστω καὶ μήτε ἀξιώματος μήτε λαμπρᾶς τύχης ἀξιούσῃ, ἀλλὰ καὶ τὰ καταλειφθέντα αὐτῇ ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς οἰκδήποτε οὐ λήψεται.

habeant, quamvis testatoris mortem non uindicauerint, nullo adficiuntur incommodo. (1)

^{19.} Mater si sponso aut marito filiae suae aliquid donauerit, solutis diuortio nuptiis, donata recipere non poterit. (2)

^{20.} Donationem propter nuptias in sponsam collatam mariti creditores rescindere non possunt, nisi prius ipsis obligatae fuerint res donatae. (4)

^{21.} Si donatio fuerit a sponso in sponsam collata, ac deinde alter eorum decesserit, siue osculum interuenerit, dimidia pars restituetur: sin minus, tota. Sin autem e contrario sponsa ipsa donaverit, siue interuenerit osculum, siue minus et altera persona decesserit, eius heredes res recipient. (5)

^{22.} Pater, qui scit filium suum nuptias contrahere neque contradicit, consentire uidetur. (6).

^{23.} Femina, quae susceptis filiis ad secundas transierit nuptias, quidquid ex sponsalium iure uel alicunde perceperit filiis servare debet, uel uni eorum, nec poterit id quodcumque abalienare. si quid ex his rebus fuerit detractum, ex eius facultatibus redintegrabitur. (7)

^{24.} Addit [constitutio] luctus temporis menses duos, ut XII mensium tempus fiat. si qua igitur ex feminis intra hoc tempus nupserit, infamis esto neque dignitatis ullius neque decorae condicione particeps fiat, set quæque ei quomodocumque a priore uiro relicta sint nullatenus capiat. (9)

(1) Cod. 2, 41, 1.

(2) Cod. 5, 3, 12.

(3) Mallem διανειστῶν.

(4) Cod. 5, 3, 13.

(5) Cod. 5, 3, 16 [cfr. et schol. Θεοδώρου Bas. III 165, cuius tamen uerba alia sunt].

(6) Cod. 5, 4, 5.

(7) Cod. 5, 9, 3, pr. § 1.

(8) Suppleui.

(9) Cod. 5, 9, 2.

^{25.} Ὁ πατὴρ ὁμολογήσας προῖκα οὐ τῇ θυγατρὶ, ἀλλὰ τῷ γαμβρῷ κατέχεται.

^{26.} Ὁ ἀνὴρ διατετιμηγένα πράγματα (2) λαβὼν εἰς προῖκα τὴν τιμὴν αὐτῶν χρεωστεῖ, εἰ μὴ ἄρα (3) ἔδοξεν αὐτὰ τὰ πράγματα ἀναδοῦναι αὐτὸν.

^{27.} Ἐ]ὰν πράγματα τοῦ ἀφήλικος ἄνευ δεκρέτου πραθῇ, δύναται ἐκδικεῖν αὐτὰ διδοὺς τὴν τιμὴν τὴν περιελθοῦσαν εἰς τὴν οὐσίαν αὐτοῦ.

^{28.} Ὁ βασιλεὺς ἐὰν κελεύσῃ ἀφήλικα πωλῆσαι ἀγρὸν, οὐ χρῆται δεκρέτου· μικρὸν γάρ η τοῦ βασιλέως φωνὴ τὸ τοῦ ἄρχοντος δέκρετον.

^{29.} Ὁ ἄνευ δεκρέτου πραθεὶς ἀγρὸς οὐδὲ εἰ [εἰς (7)] δύο ἔλθῃ ἀγοραστὰς τὸ ἀσφαλὲς περιγίνεται, εἰ μὴ ἄρα [ό (8)] ὠρισμένος χρόνος παραδράμοι.

^{30.} Ἐὰν οἰφδήποτε τρόπῳ ἐκποιηθῇ πρᾶγμα ἀφήλικος ἄνευ δεκρέτου, εἴτα ράτοναβιτεύσῃ (10) τὸ πρᾶχθὲν τέλειος γεγονὼς καὶ μείνῃ σιωπῶν ἐπὶ πενταετίαν συναπτὴν, οὐκέτι ἀνατραπήσεται τὸ πρᾶχθὲν, εἴτε ἀπὸ τοῦ κηδεμόνος γέγονεν η ἐκποίησις, εἴτε ἀπὸ τοῦ νέου; εἰ δὲ (11) κατὰ δωρεὰν γέγονε, δεκαετίαν σκοποῦμεν, ἐπειδὴ οὐ δύναται δωρεῖσθαι δέ νέος, εἰ μὴ προγκυμαίαν δωρεάν. ἐπὶ δὲ τοῦ κληρονόμου ἵνα δέ αὐτὸς χρόνος δραμῇ.

βι. τοῦ κώδ[ικος]. (13)

^{31.} Οἱ φυγάδες δοῦλοι αὐτομολοῦντες πρὸς τοὺς πολεμίους η τὸν πόδα ἀποτέμνονται η εἰς μέταλλον πέμπονται η ἄλλῃ τιμωρίᾳ ὑποβάλλονται οἰφδήποτε.

^{32.} Ἐὰν διαφόρους κωδικέλλους τις ποιήσῃ ἐν διαφόροις χρόνοις ἴεναντίους ἀλλήλοις, δέ τε-

^{25.} Pater qui dotem est stipulatus non filio set genero tenetur. (1)

^{26.} Vir qui res aestimatas in dotem accepit, eorum pretii debitor efficitur, nisi forte conuenit ut ipsas res restitueret. (4)

^{27.} Si res minoris sine decreto fuerint alienatae, poterite eas vindicare pretium restituens quod in suum patrimonium peruerterit. (5)

^{28.} Princeps si iusserit fundum minoris uenire, decreto opus non est: ad instar enim praesidalis decreti principalis uox accedit. (6)

^{29.} Fundus sine decreti interpositione alienatus ne si ad alterum quidem peruerterit emptorem rata uenditio erit, nisi statutum temporis spatium decurrerit. (9)

^{30.} Si quolibet modo minoris res absque decreto fuerit alienata, deinde ratam rem habuerit ipse maior factus et per quinque continuos annos nihil conquestus fuerit, res non amplius poterit retractari, siue a curatore facta sit alienatio siue ab ipso minore. Sin autem per donationem res alienata est, decem aut uiginti annos expectamus, quia donationem facere minor nisi propter nuptias potest. In heredis persona idem tempus decurrere debet. (12)

Codicis 1. VI.

^{31.} Fugitiui serui ad hostes transeuntes aut pede amputato debilitantur, aut metallo dantur aut qualibet alia poena adficiuntur. (14)

^{32.} Si plures quis codicillos diuersis temporibus fecit, qui sibi inuicem aduersentur,

(1) Cod. 5, 11, 5.

(2) Voc. ὁ perperam ins. cod. laur.

(3) Sic lego pro ἔτερῳ.

(4) Cod. 5, 12, 5.

(5) Cod. 5, 71, 10.

(6) Cod. 5, 72, 2.

(7) Addidi.

(8) Item addidi.

(9) Cod. 5, 73, 3.

(10) ράτοναβιτεύσῃ cod. laur.

(11) Scripsi pro εἴτε.

(12) Cod. 5, 74, 3, 1, 2.

(13) Fragmenta quae secuntur ex libro Codicis VI sumpta sunt. Videtur igitur auctor huius collectionis ex Anatolii græca Codicis uersione quædam fragmenta per ordinem excerpisse.

(14) Cod. 6, 1, 3.

λευταῖος ισχυρός ἐστιν καταργεῖ γὰρ τὸν πρότερον.

^{33.} Ἐὰν γυνὴ τελευτήσῃ ἐπὶ μητρὶ καὶ ἀδελφῇ καὶ Συγχρότῃ, ἡ θυγάτηρ κληρονομεῖ.

[β: Ζ τοῦ κώδ(ικος)]. (3)

^{34.} Ἐν οἰδίποτε δίκῃ εἴτε ἴδιωτικῇ, εἴτε δημοσίᾳ, [ἐὰν] ὑποφθείρῃ τις τὸν δικαστήν ἢ τὸν ἀντίδικον χρήμασιν, ἐκπίπτει τῆς δίκης.

^{35.} Ο χρήμασιν ὑποφθάρει; ἡ χάριτι παραδικάσας οὐ μόνον ἀτιμοῦται, ἀλλὰ καὶ τῷ ἀδικηθέντι παρ' αὐτοῦ τὴν ζημίαν θεραπεύσει.

^{36.} Οὐδεὶς δύναται ἀποτρέψαι τὴν ἴδιαν ἢ τὴν τοῦ προγνησαμένου ψῆφον, ὅπτε οὖν οὐδὲ ἐκκαλεῖσθαι χρεία ἐστὶν ἐνταῦθα.

^{37.} Ἐάν τις βούληται καταδίκην ἀναψηλαφῆσαι προφάσει ἀναλογαρίας, οὐ δύναται.

^{38.} Προφάσει τοῦ νέχ εύξ[εσθαι] συμβόλαιοι οὐ δύνασαι τὴν ψῆφον ἀνατρέψαι.

^{39.} Τὰ μεταξύ των πραγμάτων οὐδέποτε δύναται τοῦτο ὑβριν δικαστήσει.

^{40.} Καὶ ἐν ταῖς μεγάλαις καὶ ἐν ταῖς μικραῖς δίκαιαις ἐκκαλεῖσθαι δι βουλόμενος καὶ μὴ ἡγείσθω τοῦτο ὑβριν δικαστήσει.

^{41.} Ο φισκάλια ἢ δημόσια ἀπαιτούμενος ἔγοιν ἴδιωτικὰ ωμολογημένα μὴ ἐκκαλεῖσθω, ἀλλὰ καὶ ἐπιχειρήσας ποιητὴν ὑποστήσεται.

postiores firmiores sunt: nam hi prioribus derogant. (1)

^{33.} Si mulieris mortuae existant mater et soror et filia, filia ad eius uocatur hereditatem. (2)

[Cod. 1. VII.]

^{34.} In quacumque causa siue priuata siue publica, si pecunia corruperit quis iudicem aduersariumue, actionem amittit. (4)

^{35.} Qui pretio deprauatus aut gratia perperam iudicauerit non solum infamis fiet, set etiam eius, qui laesus est, damnum resarciet. (5)

^{36.} Nemo potest suam neque decessoris sententiam reuocare, neque igitur prouocatio ab eiusmodi decreto est interponenda. (6)

^{37.} Rem iudicatam sub praetextu computationis si quis uelit instaurari, non potest. (7)

^{38.} Sub specie nouorum instrumentorum repertorum nequis rem indicatam instaurare. (8)

^{39.} Res inter alios acta neque in causis similibus aliis prodesse uel obesse potest. (9).

^{40.} Et in maioribus et in minoribus negotiis appellandi libera facultas esto, neque oportet iudicem iniuriam sibi fieri existimare. (10)

^{41.} Quotiens fiscalis calculi satisfactio aut tributarii muneric postulatur aut etiam priuati debiti euidentis redhibitio flagitatur, appellatione est abstinentia; quod si quis contra fecerit poenam sustinebit. (11).

(1) Cod. 6, 36, 3.

(2) Cod. 6, 57, 1.

(3) Supplenda uidentur.

(4) Cod. 7, 49, 1.

(5) Cod. 7, 49, 2.

(6) Cod. 7, 50, 1.

(7) Cod. 7, 52, 2.

(8) Cod. 7, 52, 4.

(9) Cod. 7, 56, 2.

(10) Cod. 7, 62, 20.

(11) Cod. 7, 65, 8.

^{42.} Ο φονεὺς καὶ ὁ γοντὴς καὶ ὁ μοιχὸς καὶ ὁ ἄρπαξ ἐλεγχθεὶς καὶ συνομολογήσας οὐκ ἐκκαλεῖται· εἰ μέντοι μὴ ὀμολογήσῃ καὶ φόβῳ τῶν βασανῶν καθ' ἔχυτὸν εἴπε καὶ καταδίκασθῇ, δύναται ἐκκαλεῖσθαι.

^{43.} Εὖν μερὶ νομὴν ζήτησις γένηται εἴτα ἐκκλητος ἀπολουθήσῃ ὑπὸ τοῦ ἡττηθέντος, τέως μὲν ὁ νικήσας τὴν νομὴν λαμβανέτω, λοιπὸν [δὲ] (2) ζητείσθω ἡ ἐκκλητος, μηδαμοῦ τῆς; δεσποτείας πρόκριμα πασχούσης.

^{44.} Εὰν πατέρες κληρονομήσωσι τὸν πατέρα, σὺ δύνανται λέγειν, δtti “χρεωστεῖ ἡμῖν ὑπατὴρ καὶ ἐπὶ περιγραφὴν ἀπεκτήσατο πράγματα”, [καὶ] (4) ἀνατρέψαι τὰς παρ' αὐτοῦ γενομένας ἀποκτήσεις.

[βι. ἡ τοῦ κώδ(ικος)]. (6)

^{45.} Τὰ ἴδιωτικὰ κτίσματα ἐπόδας ἀπεχέτω τῶν δημοσίων, (7) ὥστε μήτε τὸ δημόσιον κινδυνεύσῃ, (8) μήτε αὐτὰ ἔτι δεδιέναι τὸ λοιπόν.

^{46.} Ο ἀναγεῶν οἰκίας μὴ παρεζίτω τὸ ἀρχαῖον σχῆμα, εἰ μὴ δίκαιον τοσοῦτον ἐκτήσατο κατὰ τοῦ γείτονος. ^{46a.} Πᾶς δὲ κτίζων ἢ πόδας ἀπεχέτω καὶ ὅσα (10) βούλεται κτιζέτω καὶ θυρίδας ποιείτω καὶ μὴ ἀποψιν θαλάσσης ἀφαιρεῖσθω ἐξ ὄρθοῦ (11) ἀβιάστως τυγχάνουσαν. ^{46b.} Κήπων μέντοι καὶ δένδρων μὴ εἴη δουλεία. (12) ^{46c.} Εἰ δέ τις κτίζει (13) ἐν στενοπῷ πλειον ἔχειτι τῶν ἢ ποδῶν [μηδὲν ἐκεῖθεν παρατιτέτω, ἵνα μὴ στενοῦ τὸ δημόσιον· εἰ δ' ἡττον εἴη τῶν ἢ ποδῶν], (14) κατὰ τὸ παλαιὸν κτίσμα ἡγουν σχῆμα κτιζέτω μὴ ύψον ἡ θυρίδας ποιῶν (15) φωταγωγούς, εἰ μὴ ἣ πόδες

^{42.} Homicida et ueneficus at adulter et qui uim admisit conuictus atque confessus appellare nequit: si itaque non est confessus set contra se metu tormentorum aliquid dixit et damnatus est appellare potest. (1)

^{43.} Si de possessione litigatum fuerit ac deinceps fuerit appellatio interposita ab eo qui uictus est, qui uictor discessit nihilominus possessionem accipiat et tum de appellatione queratur, ita tamen ut proprietatis causa nullo adficiatur praejudicio. (3)

^{44.} Si liberi patri successerint nequeunt dicere: “nobis debitor pater effectus est et in fraudem nostram res alienavit” [et] ab eo factas alienationes reuocare. (5)

[Lib. VIII Cod.]

^{45.} Priuata aedificia XV pedes a publicis distent, ut neque publicæ aedes periculum sustineant, neque illis destructionis immineat timor. (9)

Qui aedes renouat pristinam formam nullomodo excedat, nisi ius tale in uicinum adquisierit. ^{46a.} Quicumque aedificat XII pedes a uicini aedibus relinquat et quæcumque uelit faciat et fenestras aperiat neque auferat prospectum in mare directum et a nulla parte impeditum. ^{46b.} Seruitus hortorum et arborum locum non habeat. ^{46c.} Si quis in angiportu aedificat latiore XII pedibus [nihil inde sibi usurpet, ne uia publica angustior fiat: sin autem angustior sit XII pedibus], secundum uetus aedificium seu formam aedificet, neque altius ex-

(1) Cod. 7, 65, 2 pr. § 1.

(2) Addidi.

(3) Cod. 7, 69, 1.

(4) Addidi.

(5) Cod. 7, 75, 4.

(6) Supplenda uidetur: cf. quæ ad Ps. II § 34 monimus.

(7) cικημάτων ad. Bas.

(8) —εύειν Bas.

(9) Cod. 8, 10, 9 = Bas. 58, 11. 7.

(10) ὅσον Bas.

(11) ἡ ἐκ πλαγίου Bas.

(12) εἴναι δουλείαν Bas.

(13) —οι Bas.

(14) Ex Bas. et Cod. suppleui.

(15) παρακυπτικὰς, εἰ μὴ πρότερον εἶχεν αὐτὰς φωταγωγούς δ' ἐξέστω ποιεῖν· εἰ δὲ πόδες ἣ εἴη ἐν μέσῳ καὶ τότε ἀπὸ τοῦ πάτου, ὥστε μηδὲ ψευδοπάτιον γίνεσθαι. Bas.

εἰεν ἐν μέσῳ. ταγματάτα γὰρ δύναται ποιεῖν θυρίδας οὐ προκυπτικὰς ἀλλὰ φωτικάς· καὶ ταῦτα; ἀπὸ τοῦ ποδῶν τοῦ πάτου, ὃς τε μὴ φευδόπατον (1) γίνεσθαι. εἰ δὲ συμβονηθῇ τι, φυλακτέσθω. ^{46a} Εἰ δὲ οικία μέλλει ἀνανεοῦσθαι [ἢ] (2) ἐν πρώταις κτίζεσθαι, ὁ πόδας ἀπέχουσα (3) καὶ θαλάσσης ἀποψίν λυμαίνεται ἐξ εὐθέως; ἢ ἐκ πλαγίου, οὐ μὴν ἀπὸ μαγειρίου (4) ἢ ἀλλων οὔσαν, ὅμοιως κάνταῦθι εἰ σύμφωνον εἴη φυλακτέσθω.

^{47.} Οἱ ἄρχοντες δημόσιον ἔργον καὶ γράψας τὸ ἵδιον ὄνομα μνήμην τοῦ βασιλέως μὴ ποιησάμενος καθωσιώσεως κοίνεται. ἐν γὰρ τοῖς τείχεσι τὰ τῶν βασιλέων ὄνόματα γράφεται, οὐ μὴν τῶν κτιζόντων ἀρχόντων αὐτά.

^{48.} Οἱ γεωργοὶ βασιλέως ἐπιτρόποις στενορύμιοι ἢ στοὰν περικλείστας ἀποδιδόντω τοῦτο, τοῦ μετὰ ταῦτα τοιοῦτο (6) τολμῶντος ποιῆσαι νομού. προστιμωμένου.

^{49.} Οἱ δεβίτωρις συγχωρῶν τὰ ἐνέγκυρα τῷ δικαιεστῆ [οὐκ (8)] ἐλευθεροῦται τοῦ γρεόντος.

^{50.} Ιστέον ὅτι καὶ τῆς γυναικὸς ὑπάρχοντα τῷ πρωτεπίλῳ (10) ὑπόκεινται, ὅτε ἀνεληθῆσι τὰ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς καὶ τὰ τῶν νομινάτων, (11) εἰς τὸ ὑπόλοιπον.

Εἰ καὶ τὰ τοῦ ἀνδρὸς σιωπερῶς ὑπόκεινται τῷ προικὶ, ὅμως προτιμᾶται τῆς προικὸς τὸ πρεμπτίλινον.

^{51.} Οἱ κηδεμόνες τὰ πράγματα τῶν νέων ὑποτίθεσθαι οὐ δύνανται, (14) εἰ μὴ εἰς χρείας ἰδιαῖς τῶν φροντιζομένων δανείζονται.

tollat neque fenestras faciat luciferas, ni forte X pedes in medio sint. tunc enim potest fenestras facere non prospectivas set luciferas, et cas sex pedibus altiores a solo, ita tamen, ne falsum solum fiat. si quid autem pactum fuerit, seruetur. ^{46a} Si aedes restaurari debent aut nouae exstrui, quae C. per distent et inde maris prospectui seu directo seu ex transuerso citra impedimentum (non tamen a culina uel eiusmodi loco) contingenti officiatur, si quid conuenerit, seruetur. (4^a)

^{47.} Magistratus qui opus publicum perficerit et suum nomen inscriperit, nulla principis facta mentione, maiestatis reus erit: in muris enim principum nomina inscribi debent, non eorum magistratum, qui aedificauerint. (5)

^{48.} Qui sine principis permisso angiportum aut porticum incluserit, id restituat: si quis postea eiusmodi quid temptauerit, L aureorum multa plectetur. (7)

^{49.} Debitor qui pigneribus creditoris cedit non ideo debito liberatur. (9)

^{50.} Sciendum est bona uxoris primipili necessitatibus esse obnoxia, in id nimirum quod residuum est, exhaustis uiri eius et nominatorum facultatibus. (12)

Quamuis bona mariti tacite pro dote obligentur, tamen potior dote primipili sarcina habetur. (13).

^{51.} Tutores et curatores pupillorum minorumque res obligare nequeunt nisi in rem eorum, qui in cura tutelaue sint, pecunias acceperint. (15)

(1) —πάτεον Bas.

(2) Addidi: εἴτε οὖν Bas.

(3) ἔχουσα Bas.

(4) —ίων Bas.

(4^a) Cod. 8, 10, 12.

(5) Est. Cod. 8, 11, 10: quæ lex deest in *Basilicis*.

(6) Ita Bas.: Laur. μετὰ τοιαῦτα.

(7) Cod. 8, 11, 20 = Bas 58, 12, 20.

(8) Adde cum Bas.

(9) Cod. 8, 13 (14), 1 = Bas. 25, 2, 38. In Bas. ὁ χρεώστης' non ὁ δεβίτωρ est.

(10) Scripsi: laur. cum duobus λ. hic et deinceps.

(11) Scripsi iuxta lat. textum: laur. τοῦ —ον.

(12) Cod. 8, 14 (15), 4: deest lex in *Basilicis*.

(13) Ex scholio nel adnotatione hæc adiecta sunt: cf. Cod. 12, 62 (63), 3.

(14) οἱ οὐ δύν. τὰ πρ. τῶν ν. ὑπο:: Bas.

(15) Cod. 8, 15 (16), 3 = Bas. 25, 4, 7.

52. Εἰ δὲ καὶ ἐδανείσατο εἰς ἴδιαν γρείαν (1) δὸς πείρωπός σου [καὶ ὑπέθετο πράγματά σου], εἴτα μὴ τέλειος γεγονὼς συνήνεσες, οὐχ ὑπόκεινται ἰσχυρῶς.

53. Ἡ μακρὰ συνήθεια καὶ δεδοκμασμένη (4) τάξιν ἔχει νόμον.

54. Δύναται τις καὶ μέλλουσαν ἀγωγὴν δωρεῖσθαι (6) τινι καὶ γραμματεῖν γρεωστικόν. (7)

55. [Οὐ (9)] δύναται (10) κοινωνὸς ἐξ ἀδιαρέτου τὸ μέρος αὐτοῦ δωρεῖσθαι τινι.

56. Εἰ τι ποτε δι' ἐπιστολῆς ἐδωρήθη σοι [καὶ παρεδόθη (12)] ἡ βραχύτης τοῦ χόρτου οὐκ ἐμποδίζει.

57. Τῆς προικὸς [ἐν τῷ γάμῳ (14)] ὁ ἀνὴρ κύριος (15): οὐκοῦν οὐ δύναται ἡ γυνὴ (16) αὐτὴν δωρεῖσθαι.

58. Ἐὰν δὲ ἐδωρήσω ἀντιδωρήθη σοι, (18) οὐδὲν ἐμποδίζει ἡ πρωτέρα δωρεά.

[βι. Στοῦ κώδ(ικος)]. (20)

59. Ἀδελφὸς κατ' ἀδελφὸν μέγαν ἔγκλημα οὐ δύναται κινησαῖ, ἐπείτοιγε καὶ οὐκ ἀκουσθήσεται καὶ ἐξορίᾳ ὑποβληθήσεται.

60. Πολλὰ ἔγκληματα εἰς τὸ τῆς καθοιώσεως ἐμπίπτουσιν ἔγκλημα, ἀπερὶ συγκεχώρηται· ὅτε [μήτε ὁ (22)] δικαστὴς ὁ παρανόμως ψηφισάμενος ἐμπεσεῖται εἰς τοιοῦτον ἔγκλημα.

61. Μοιχ' ἃ μετὰ πενταετίαν τοῦ ἀμαρτάνειν οὐ δύναται κρίνεσθαι.

62. Ἡ γυνὴ μοιχείας οὐ δύναται κατηγορεῖν, εἰ καὶ αὐτὴ παρὰ τὴν οἰκείαν κοίτην ἡδίκητο·

52. Si in rem suam tutor pecuniam accepit [resque tuas obligauit], tuque nondum maior factus consenseris, inutiliter obligatae sunt. (3)

53. Longa et comprobata consuetudo legis uicem optinet. (5)

54. Potest quis etiam futuram actionem donare [et instrumentum debiti]. (8)

55. [Non] potest qui ab indiuiso socius est partem suam alicui donare. (11)

56. Si quid per epistulam tibi donatum [traditumque] est, breuitas chartæ non est impedimento. (13)

57. Dotis, nuptiis manentibus, uir dominus est: ideoque nequit uxor eam donare. (17)

58. Non obstat prior donatio, quominus quæ olim donaueris tibi rursus donentur. (19)

[Cod. 1. VIII].

59. Magnum crimen frater contra fratrem nequit instituere: non enim audietur, quinimo et exilio plectetur. (21)

60. Plura crimina ad maiestatis crimen referuntur, quæ tamen ueniam nanciscuntur et ideo [neque] iudex, qui contra legem iudicauerit, huius criminis reus erit. (23)

61. Adulter post quinquennium ab admisso crimine accusari nequit. (24)

62. Mulieres adulterii accusationem non habent, quamuis earum thorum uiolatum

(1) εἰς τὰ γρεά cod. laur.

(2) Addidi Bas. securus.

(3) Cod. 8, 15 (16), 7 = Bas. 25, 4, 11.

(4) δοκιμασθεῖσα Bas.

(5) Cod. 8, 52 (53), 3 = Bas. 2, 1, 52.

(6) δωρ. ἀγ. Bas.

(7) κ. γρ. χρ. desunt in Cod. Bas.

(8) Cod. 8, 53 (54), 3 = Bas. 47, 1, 37.

(9) Dele.

(10) καὶ ins Bas.

(11) Cod. 8, 53 (54), 12 = Bas. 47, 1, 45.

(12) Addidi ex Bas.

(13) Cod. 8, 53, (54), 13 = 47, 1, 46.

(14) Addidi ex Bas.

(15) ἵστιν ad. Bas.

(16) ἡ γ. δύν. Bas.

(17) Cod. 8, 53 (54), 21 = Bas. 47, 1, 54.

(18) Μη Bas. male.

(19) Cod. 8, 53 (54), 23 = Bas. 47, 1, 56.

(20) Suppleui.

(21) Cod. 9, 1, 13.

(22) Suppleui.

(23) Cod. 9, 8, 1.

(24) Cod. 9, 9, 5.

ἢ γὰρ τοῖς ἀνδράσι δέδοται, τοῦτο ταῖς γυναιξὶν οὐκ ἔχει[ταῖ] πο εἶν.

^{63.} Ἡ φρεστῶς πορνεύουσα, εἰ καὶ ὑπανθρός ἐστιν, οὐ ποιεῖ ἐνόχους τῇ μοιχείᾳ τοὺς μηγυμένους αὐτῆς.

^{64.} Ὁ ἐπιτροπευομένην παρ' αὐτοῦ φέείρας καὶ δημευέσθω καὶ δεπορτατευέσθω, εἰ καὶ τὰ μάλιστα τὴν τῆς ἀρπαγῆς τιμωρίαν ὑπεισέναι ὄφείλει.

^{65.} Ἐὰν γυνὴ μοιχευθῇ παρὰ τῷ ιδίῳ δούλῳ, αὕτῃ μὲν ἀποτεμέσθω, ὁ δὲ οἰκέτης καὶ σεθω.

^{66.} Ὁ πάρθενον ἀρπαζόμενος μηηστευθεῖσαν ἢ οὐ, ἡ χήραν, εἴτε ἀπελευθέραν εἴτε δούλην ἡ τῷ Θεῷ καθιερωμένην ἀποτεμέσθω. οὗτος γάρ οὐ μόνον εἰς αὐτήν ἀμαρτάνειν δοκεῖ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ θεῖον ὅμοίως δὲ καὶ οἱ βοηθοῦντες αὐτῷ.

^{67.} Ὁ φονεύσας τινὰ οὐ κατὰ γνώμην μὴ κρινέσθω ὡς ἀνδροφόνος. διὸ καν στρατιώτης ἦ, μετρίως σωφρονισθήσεται.

^{68.} (7) Ἡ γυνὴ οὐκ ἀναγκάζεται προικίζειν τὴν θυγατέρα, ἀλλ' ὁ ἀνήρ, εἰ μὴ ἔκοῦσα [ἢ γυνὴ] (8) ποιήσῃ τούτο.

^{69.} Εάν τις τελευτήσῃ ἐκ βῆτος γυναικῶν ἔχων παιδαρίας, ἔκκοτος τῆς ιδίας μητρὸς τὴν προϊκὰ λαμβάνει, εἴγε περισώζεται. εἰ δὲ μὴ, εἴ τι μὲν εὑρεθῇ ἐν ἔκάστη προικὶ, λαμβάνει ἔκκοτος τὸ ιδίον· εἰ δὲ ἔλλείπῃ ἔτι τι, τότε ὁ ἐκ τοῦ πρώτου γάμου τὸ ἔλλείπον λαμβάνει ἐκ τῆς τοῦ πατρὸς περιουσίας. καὶ οὕτω τὴν ἐναπολειφθεῖσαν τοῦ πατρὸς περιουσίαν ἐπ' ἵσης μερίζουσιν.

^{70.} Πέντε εἴδη τῶν δρκῶν ὁ περὶ καλουμίας ἡ συκοφαντίας ὁ νεκενσάριος ἡγουν ὁ παρὰ

sit: quod enim uiris conceditur, id mulieribus facere non licet. (1)

^{63.} Quae palam scese prostituit, licet in matrimonio degat, non facit eos adulterii reos, qui cum ea concubant. (2)

^{64.} Qui pupillam suam uitiauerit, publicationem sustineat bonorum et deportetur, quamnis raptus poenam debuerit sustinere. (3)

^{65.} Si mulier a seruo suo stuprari sese permittat, ipsa capite plectatur, seruus uero igni cremetur. (4)

^{66.} Qui uirginem rapiat, siue iam desponsata fuerit siue non, uel uiduam, siue libertina siue serua fuerit, uel [maxime] si Deo fuerit dicata, capite plectatur: non solum enim in eam iniuriam admittit, set etiam in Deum. Item qui auxilium præbuerint [punitantur]. (5)

^{67.} Qui aliquem non uoluntate occiderit reus homicidii non debet iudicari. et ideo, licet miles sit, remissius castigabitur. (6)

^{68.} Mulier filiam dotare non cogitur; set uir, nisi ultiro [uxor] id fecerit. (9)

^{69.} Si quis decesserit liberos ex duabus uxoribus relinquens, quisque matris suæ dote accipit, siquidem extet. sin minus, quotiens aliquid in utraque dote inueniatur, quisque ex suæ matris dote id accipit. sin adhuc quædam desint, tunc filius ex prioribus nuptiis natus reliquum ex patris substantia accipit et ita demum si quid reliqui in bonis paternis fuerit, id inter se æquis partibus diuident.

^{70.} Quinque sunt genera iuris iurandorum: iusiurandum de calumnia: necessarium

(1) Cod. 9, 9, 1.

(2) Cod. 9, 9, 22.

(3) Cod. 9, 10 un.

(4) Cod. 9, 11 un.

(5) Cod. 9, 13 un. pr. § 1.

(6) Cod. 9, 16, 1 (col. const. 4, (5), h. t.

(7) Aliqua aliunde petita subsecuntur: deinde excerpta ex libro Cod. VIII a tit. 16 rursus incipiunt.

(8) Addidi.

(9) Cod. 5, 12, 14.

τοῦ ἀντιδίκου ἐπαγόμενος· ὁ ιουδαιῶντος ἦγουν
ὁ παρὰ τοῦ δικαστοῦ ἐπαγόμενος· ὁ βιλουντά-
ριος ἦγουν ὁ ἑτέρωθεν τοῦ δικαστηρίου ἐκ προαι-
ρέσεως τῶν δικαζομένων καὶ ὁ ἐν λίτερῳ ἦγουν ὁ
ἔκδικος.

^{71.} Ἡ γυνὴ, εἰ πρὸ τοῦ πενθίμου χρόνου δευ-
τερογαμήσῃ, ἀτιμος ἔστω.

^{72.} Ἡ γυνὴ, εἰ δευτερογαμήσῃ, ἐκπιπτέτω
τῶν γαμικῶν αὐτῆς κερδῶν τῶν ἐκ τοῦ πρώτου
δημαρχὸς γάμου.

^{73.} Ζήτ. βι. τοῦ κώδ. Ξ, τι. Ζ, διατ. Ζ.
Ἐάν τις τὸν βασιλέα λοιδωρήσῃ κατὰ μέθην
ἢ ἄλλως πως, ὑπομενέτω μηδέν· εἰ γὰρ διὰ κου-
ρότητα τοῦτο ἐποίησε, καταφρονεῖτω· εἰ δὲ
διὰ μανίας, ἐλεεσθεῖτο [εἰ δ' ἐξ ἀδικίας συγχρείσθε], ἀναφερέσθε μέντος τὸ πρᾶγμα τῷ βα-
σιλεῖ καὶ λοιπὸν κατὰ τὴν ποιότητα τοῦ προ-
σώπου αὐτοῦ ἐπτρέπει ἢ τιμωρηθῆναι ἢ ἀφε-
θῆναι αὐτόν. Ζήτ. καὶ βι. τῶν βασιλέων [εκθύν] ξ τι. λαζ, κεφ. ιγ. Ἐάν τις κακῶς υγημονεύσῃ
τοῦ βασιλέως, οὐχ ὑπόκειται τιμωρίᾳ τινὶ, ἀλλὰ
χρὴ τὰ περὶ αὐτοῦ τῷ βασιλεῖ μηνυθῆναι· εἰ
γὰρ ἀπὸ κουρότητος ἢ ὕβρις ἐξῆλθε, καταφρο-
νητέον· εἰ δ' ἀπὸ μανίας, ἐλεημοσύνης ἀξιος,
εἰ δ' ἐξ ἀδικίας, συγχροτέον. ουχὶ αὐτὸς γὰρ
ἡδίκησεν, ἀλλ' ἀδικηθεὶς ὕβρισε τὸν βασιλέα.

^{74.} Ἐάν ἀφῆλιξ κατὰ ἀπάτην μείζονα ἐκυ-
τὸν εἴπῃ, οὐ βοηθεῖται. πλανωμένοις γὰρ βοη-
θοῦμεν, οὐκ ἀπατῶσιν.

^{75.} Οἱ ἐπίτροποι μὴ δεδωκὼς ἀσφάλειαν, εἴ
τι ἂν πράξῃ, ἀκυρόν ἔστι. διὸ οὐδὲ ἀποκατα-
στάσει ἐπὶ τούτων κέχρηται ὁ νέος.

^{76.} (6) Ἐάν τις ἐλάχτισέ τινα καὶ ἀνεῖλεν
αὐτὸν ἥκ[ων] οὐ κρίνεται φόνου.

^{77.} Οἱ ξίφοις ἐπιφερόμενοι ἐπὶ τὸ φονεῖσκον, τῷ

i. e. ab aduersario delatum: iudiciale seu a
iudice delatum: uoluntarium siue extra iu-
dicium ab altera parte ex partis utriusque
uoluntate præstitum: in litem. (1).

^{71.} Mulier si intra luctus temporis spa-
tium nupserit, infamis esto. (2)

^{72.} Mulier si secundas inierit nuptias, lu-
cra omnia nuptialia ex primo nempe coniu-
gio amittat. (3)

^{73.} Quær. lib. cod. VIII, ti. VII, const. I. Si quis imperatori maledixerit temu-
lentia aliae causa, nil mali sustineat: nam
si id ex leuitate fecerit, contemnendus: si
ex insania, commiserandus: [si ex iniuria,
remittendum est ei]. Res igitur ad princi-
pem referatur, ut ex eius personæ qualita-
te eum puniendum aut dimittendum esse
statuat. quærere etiam lib. Basil. LX, ti.
XXXVI, c. XIII. Si quis imperatori male-
dixerit, pœna non adficietur: set de eo prin-
ceps certior fieri debet. nam si ex leuitate
iniuria processerit, contemnendum id est: si
ex insania, miseratione dignum; si ex iniu-
ria, remittendum. non enim ipse offendit,
set offensus imperatoris nomen iniuria la-
cessivit.

^{74.} Si minor dolo se maiorem esse dicat,
non adiuuatur. errantibus enim succurrimus,
non fallentibus. (4)

^{75.} Tutor qui satis non dederit, si quid
gesserit, inritum est. ideoque in integrum
restitutione in eiusmodi casibus minor non
indiget. (5)

^{76.} Qui calcis ictu alium inuitus occidit,
homicidii non damnatur. (7)

^{77.} Qui cum telo ambulauerit hominis

(1) Cfr. schol. 1 Bas. 22, 5, 31.

(2) Cod. 5, 9, 1 pr.

(3) Cod. 5, 9, 3.

(4) Cod. 4, 42 (43), 2.

(5) Cod. 5, 42, 3.

(6) Hinc rursus incipit locorum collectio ex li-
bro Cod. VIII secundum Anatolii versionem.

(7) Cod. 9, 16, 4 (5).

κορνελίω κρατεῖται, ὅσπερ καὶ ὁ φονεὺς ἡ ὑποθέμενός τινι φονεύσαι.

^{78.} Ἡ γονείς η ἔλκουσα εἰς ἔρωτα λογισμούς ἀπαγορεύεσθω. η μέντοι ἐπὶ Θεραπείᾳ σώματος γενομένη η διὰ τὸ ἐπισχεῖν βρογὴν η χάλαζαν σωτηρίαδης οὖσα φυλαττέος μηδενὶ κίνδυνον φέρουσα.

^{79.} Οἱ εὔρισκόμενοι γονταὶ Θηροὶ παραβαλλέοσθωσκν· οὗτοι γὰρ τὰ στοιχεῖα ταράτουσι καὶ τὴν ζωὴν ἐτέρων βλάπτουσι καὶ ἐχθροὺς λυμαίνονται.

^{80.} Οἱ ἀξιωματικοὶ οὐχ ὑπόκεινται βασάνοις, εἰ μὴ ἐπὶ τῆς καθωσιώσεως.

^{81.} Οἱ ἀλλότριον δούλον ὑποδεξάμενος καὶ κρύψας καὶ φυγαδεύσας ἐνάγεται διὰ τοῦ δεσπότου τοῦ δούλου τῷ φαβίῳ (5). διὰ προκουράτορα δὲ τῇ σέρβῃ κορροῦπτι.

^{82.} Οἱ ποιήσας πλαστὸν συμβόλαιον οὐκ ἐφεύγει τὸ ἔγκλημα ἀπὸ τοῦ λέγειν, ὅτι οὐ κέχρημα· αἱ αὐτῷ τούτῳ γὰρ τῷ λόγῳ κεχρημένος βοηθεῖται οἱ εὑρῶν πλαστὸν συμβόλαιον, οὐ μὴν οἱ ποιήσας. οὗτος γὰρ καὶ μὴ κέχρηται κολάζεται.

^{83.} Τὸ τοῦ πλαστοῦ ἔγκλημα οὐκ ἀποκλείεται χρόνῳ, εἰ μὴ εἰκοσαετίᾳ, ὅσπερ καὶ τὰλλα σχεδὸν ἔγκληματα.

^{84.} Οἱ κρύπτων η κλέπτων διαθήκην τῷ τῆς πλαστογραφίας ἔγκληματι ὑποβάλλεται.

^{85.} Οἱ ὑπογράψχς συμβόλαιον οὐ δύναται πλαστοῦ κατηγορεῖν αὐτοῦ. οὔτε δὴ η γυνὴ πλαστοῦ κατηγορεῖν δύναται, εἰ μὴ ἄρα δικρέει αὐτῇ.

^{86.} Εἰ τραχεῖά ἔστιν η πλαστογραφία, ὑποκίνεος δ ταύτην ποιήσας κεφυλικῇ τιμωρίᾳ. εἰ δὲ μὴ, διπορτατεύεσθω.

necandi causa lege Cornelia tenetur, sicut is qui occiderit uel cuius dolo malo alius occiderit. (1)

^{78.} Ars magica quae animos ad amorem inducit uetetur. quae autem ad remedia corpori quaerenda, uel ad procellas grandinemque coercendas pertinet, utpote quae salutaris sit et periculum nemini præseferat, seruetur. (2)

^{79.} Qui inueniuntur magi feris tradantur: isti enim et elementa turbant et aliorum uitam labefactant et inimicos conficiunt. (3)

^{80.} Honestiores tormentis non subduntur, excepta maiestatis causa. (4)

^{81.} Qui alienum seruum suscepit et occultauit et fugae dedit conuenitur a domino serui ex lege Fabia, uel a procuratore actione serui corrupti. (6)

^{82.} Qui falsum fecerit instrumentum non ideo accusationem euadit, quia ait *sese eo non uti*. hac enim ratione adiuuatur qui falsum instrumentum inuenit, non qui composuit. hic enim, licet eo non utatur, punitur. (7)

^{83.} Querella falsi temporis præscriptione non excluditur, nisi XX annorum exceptione, sicut cetera quoque fere crimina. (8)

^{84.} Qui celavit uel amouit testamentum falsi criminis obnoxius est. (9)

^{85.} Qui instrumentum subscrispsit, nequit id falsum arguere. nec mulier falsi accusare potest, ni forte sua referat. (10)

^{86.} Si magnum sit crimen falsi, qui eum admiserit capite puniatur: sin minus, deportetur. (11)

(1) Cod. 9, 16, 6 (7).

(2) Cod. 9, 18, 4.

(3) Cod. 9, 18, 6.

(4) Cod. 9, 18, 7.

(5) Correxii: cod. φουφίω.

(6) Cod. 9, 20, 2.

(7) Cod. 9, 22, 8.

(8) Cod. 9, 22, 12.

(9) Cod. 9, 22, 14.

(10) Cod. 9, 22, 19.

(11) Cod. 9, 22, 22, 2.

^{87.} Καὶ ὁ κατηγορῶν ἀδειαν ἔχει ἐγκληματικῶς ἢ χρηματικῶς κινεῖν.

^{88.} Ὁ ἄρχων κλέψας χρήματα τὴν κεφαλὴν ἀπολείτω.

^{89.} [Οὗ] (3) δύναται κατὰ μητριᾶς τῆς κληψάσης πρὸ τῆς ἀδιτίονος κινησαι τὸ ἔξπιλάτας νερεδιτάτις (4) ἐγκλημα.

^{90.} Ἡ βἱ βονόρουμ ράπτόρουμ, ἥτις τὴν ποινὴν ἔχει μεθ' ἑαυτῆς, χώραν ἔχει ἐπὶ κινητῶν καὶ αὐτοκινητῶν πραγμάτων.

^{91.} Δοῦλος ἐὰν ἀρπάσῃ πράγματα, ἐντὸς ἐνιαυτοῦ κινεῖται κατὰ τοῦ δεσπότου αὐτοῦ εἰς τὸ τετραπλοῦν ἡ βἱ βονόρουμ ράπτόρουμ· μετὰ δὲ τοῦ ἐνιαυτοῦ νοξαλία.

^{92.} Ἐὰν δοῦλοι παράγωνται εἰς μαρτυρίαν, βασανίζεσθαιν· εἴτα μετ' αὐτοὺς καὶ ὁ κατηγορούμενος καὶ μὴ ἀγανκετείτω, ὅτε σπλάγχνα φαρμάκοις ἔσβεσεν. (8)

^{93.} Ἐάν τις τὴν κινηθεῖσαν ἀγωγὴν εἴασεν, οὐ δύναται πάλιν κινεῖν αὐτήν· ἀλλ' ἐκβάλλεται παραγραφῇ τῇ τοῦ ἀποστῆναι τῆς κατηγορίας.

^{94.} Ἡ μήτηρ φόνον τοῦ υἱοῦ ἐκδικοῦσα οὐ γένεται καλουμένη· ἀλλ' οὐδὲ ἑζωτικὸς κληρονόμος προσταχθεὶς τοῦτο ποιῆσαι ὑπὸ τοῦ τεστάτορος, ἐπειδὴ οὐ προαιρέσει, ἀλλ' ἐξ ἀνάγκης κινεῖ περὶ τοῦ ἐγκλήματος.

^{95.} Ἡ τοῦ μετά[ληλου] τιμωρία καὶ ἐπὶ ἐλευθέρων καὶ ἐπὶ δούλων χώραν ἔχει.

^{96.} Ὁ ἄρχων ἦν ἐψηφίσατο τιμωρίαν οὐ δύναται ἀνακαλεῖσθαι.

^{97.} Ἐὰν βασιλεὺς ὀργισθεὶς κελεύσῃ τινὰς τιμωρηθῆναι, μὴ ὑπομενέτω ὁ τοσοῦτος εὐθέως βασάνους, ἀλλ' εἴσω λήμαρῶν φυλαττέοθεν ἐν ἀσφαλεῖ φυλακῇ.

^{87.} Accusatori liceat criminaliter uel ciuiliter agere. (1)

^{88.} Iudex qui pecunias [publicas] furatus sit capite plectatur. (2)

^{89.} [Non] potest nouerca, quae res hereditarias ante aditionem sit furata, criminis expilatae hereditatis rea fieri. (5)

^{90.} Actio ui bonorum actorum, quae cum poena sua retrahit ablata, locum habet in mobilibus rebus et semouentibus. (6)

^{91.} Seruus si res rapuerit, intra annum in quadruplum contra dominum eius iudicio ui bonorum raptorum agendum est: post annum noxali actione. (7)

^{92.} Si serui interrogentur, torquantur: deinde post eos ipse reus: neque est cur ægre ferat, cum ipse uenenis uiscera [hominis] extinxerit. (9)

^{93.} Si quis actionem institutam deseruerit, nequit denuo agere incipere: set excluditur rei destitutæ præscriptione. (10)

^{94.} Mater filii necem uindicans calumniæ non fit obnoxia, sicuti neque extraneus heres, cui id faciendum a testatore mandatum est: quia non uoluntate, set necessitate crimen persequitur. (11)

^{95.} Metalli supplicium tam ad liberas personas, quam ad seruos pertinet. (12)

^{96.} Præses quam sententia sua dixit poemam reuocare non potest. (13)

^{97.} Si princeps iratus iusserit quemuis puniri, non subeat is statim supplicium, set per dies XXX tuta custodia conseruetur. (14)

(1) Cod. 9, 22, 23 pr.

(2) Cod. 9, 28 un.

(3) Suppleui.

(4) ἐξτιπούλατο νερεδικα τ. cod. laur.: aut. 1. κινεῖσθαι, aut κινησαί τι.

(5) Cod. 9, 32, 3.

(6) Cod. 9, 33, 1.

(7) Cod. 9, 33, 4.

(8) Scripsi: —άκων ἐτβεσται cod. laur.

(9) Cod. 9, 41, 3.

(10) Cod. 9, 45, 4.

(11) Cod. 9, 46, 2.

(12) Cod. 9, 47, 11.

(13) Cod. 9, 47, 15.

(14) Cod. 9, 47, 20.

98. Ὁ δοὺς κατασκευὴν τοῦ πλοίου τοῖς βαξ-
βάροις καὶ φαλικῶς τιμωρεῖσθω.

99. Ἐὰν μήτηρ δημευθῇ, ὁ φίσκος λαμβά-
νει τὰ πράγματα αὐτῆς· οὐ μὴν ὁ υἱός.

100. Ἐὰν ύπεξούσιος υἱὸς δεπορτατευθῇ καὶ
τὸ κανστρένσιον αὐτοῦ πεκούλιον, εἴ τι στρατευ-
μενος εἶχεν, ὁ πατὴρ αὐτοῦ λαμβάνει, οὐ μὴν
[ό] (3) φίσκος.

101. Ἐὰν δεπορτάτω εἴπεις βασιλεὺς· ἀπο-
καθίστημι σε εἰς ἀκέραια τῇ ἐπαρχίᾳ,
δοκεῖ πάντα ἀποδιδόναι αὐτῷ τὰς τιμὰς, πλὴν
τῆς οὐσίας.

102 (6) Ἐάν τις εἴπῃ καταλεῖφθαι αὐ-
τῷ ληγάτον, εἴτα, τῇ; διαθήκης μὴ φινομένης,
ὁ κληρονόμος ὅρκον αὐτῷ ἐπαγάγῃ, ὁ δὲ διόρθω.
εἴτα φανῇ μηδὲν αὐτῷ καταιλεῖφθαι, ἀποκερ-
δαίνειν αὐτὸ τὸν κληρονόμον. εἰ δὲ τῇ ἀληθείᾳ
κατελείφθη τὸ ληγάτον, παρακρατεῖσθαι τὸ
φαλκίδιον καὶ μηδαμῶς τινα ἐκ τῆς τοικύτης
αἰτίας πρόφρσιν κέρδους ἀπενέγκασθαι.

103. Ἐάν τις ἀλλότρια δάνεια εἰς ὄνομα
ἴδιον ἐπερωτήσῃ, οὐ δύναται ὁ δεσμότης κινη-
σαι, εἰ μὴ ἐνταλθῇ τῇ εἷς στιπουλάτῳ καὶ ίν-
ρεμ σοῦσαμ προκουράτωρ γένηται.

104. (9) Ἡ ἀπόφασις ἀναψηλαφῆται· ώς
ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐπὶ διδομένης δηλονότι ἐκκλή-
του· ὁ δὲ ὅρκος οὐκ ἀναψηλαφᾶται, εἰ μὴ ἐπὶ¹
ἔνος καὶ μόνου θέματος, οὗν κακιοῦ ἴνστρουμέν-
του εὑρεθέντος. ὅρκος δὲ οὐ πᾶς· ἀλλ' ὁ νεκεσ-
σάριος καὶ ὁ ιουδαιιάλιος· οὐκέτι δὲ καὶ ὁ βο-
λουντάριος, ως ὁ Γάϊος ἐν τῷ λατινῷ. τοῦ αὐτοῦ
τι. καὶ βι. φησίν. (10)

105. Ἐν τοῖς ἀμφιβόλοις εἴωθεν ὁ δικαστὴς
ὅρκον ἐπιφέρειν καὶ οὕτω ψηφίζεσθαι. ἐὰν οὖν
ὁ καταδικασθεὶς εὔρηκέναι· λέγεται μετὰ ταῦτα
τὰ δικαιώματα καὶ μόνοις αὐτοῖς θελήσῃ χρή-

98. Qui conficiendi naues peritiam bar-
baris tradiderit, capite plectatur. (1).

99. Si mater deportetur, bona eius fiscus
capit, non autem filius. (2)

100. Si filius familias deportatus sit, ca-
strensum eius peculium, si quid militando
habuerat, eius pater accipit, non fiscus. (4)

101. Si deportato dixerit imperator: *te
in integrum restituo prouinciae tuæ*, uidetur
omnes honores ei restituere, præter bo-
na. (5)

102. Si quis dixerit relictum sibi esse le-
gatum: deinde, testamento non apparente,
heres ei iusiurandum detulerit isque iura-
uerit, deinde appareat nil ei relictum esse,
id heres lucrabitur. quod si revera legatum
relictum sit, retinebitur falcidia et nullomo-
do ex eiusmodi causa lucrum ille sibi quæ-
ret. (7)

103. Si quis alienam pecuniam suo no-
mine crediderit, nequit dominus agere, nisi
actio ex stipulatu sibi mandetur, et in rem
suam fiat procurator. (8)

104. Sententia plerumque retractatur, sci-
licet per appellationem: iusiurandum non
retractatur nisi uno casu, nouo scilicet in-
strumento adinuento. id non de omni iureiu-
rando intellege, set de necessario et iudicia-
li: non de uoluntario, ut habet Gaius, l.
31 h. t. (11)

105. In dubiis causis solet iudex iusiuran-
dum deferre et ita demum proferre senten-
tiā. si igitur reus postea instrumenta se
inuenisse dicat et iis tantum uti uelit, rur-

(1) Cod. 9, 47, 25.

(2) Cod. 9, 49, 6.

(3) Addidi.

(4) Cod. 9, 49, 3.

(5) Cod. 9, 51, 1.

(6) Hinc incipit alia series excerptorum.

(7) Cod. 4, 1, 3.

(8) Cod. 4, 2, 2.

(9) Scholium Bas. 25, 2, 31.

(10) D. 12, 2, 31.

(11) Cf. Cod. 4, 1, 1, ad quam legem fortasse
hoc scholium spectabat.

σασθαι, ἀνωθεν κινεῖ. εἰ δὲ ὁ ἀντίδικος ὑπαγάγοι τὸν ὄρκον, οὐκ ἀναψηλαφῆται ἢ ὑπόθεσις. σημείωσαι ὅτι καὶ ἐφ' ὃν ἀναψηλαφῆται διὰ τοῦτος (διὰ νεκεσσάριος δηλονότι καὶ ὁ ιουδαιιάλιος), οὐκ ἐφεῖται τῷ νῦν κινοῦντι ἄλλαις κεχρῆσθαι δικαιολογίαις ἢ ἀποδείξεσιν, εἰ μὴ ταῖς τῶν εὑρεθέντων ἴνστρουμέντων. [Ἄναψηλαφῆται δὲ τότε ὁ νεκεσσάριος καὶ ὁ ιουδαιιάλιος].

^{106.} Οὓς παράγει τις μάρτυρας οὐ δύναται ἐν ἄλλῃ αἰτίᾳ κατ' αὐτὸν μαρτυροῦντας παρατεῖσθαι, εἰ μὴ ἔχθραν γενομένην δεῖξη ἢ χρυσίου δόσει ἢ ὑποσχέσειν εἰληφότας.

^{107.} Ἐπειδὴ πολλὰ τῇς ἀληθείαις διὰ τῶν μαρτύρων παραβαίνεται, διὰ τοῦτο ἐάν τις ἐγγράφως χρεωστῇ, μὴ χρήσεται ἐγγράφου (3) καταβολῆς, εἰ μὴ ἄρα ἐ μάρτυρες εἰσὶν ἀξιόπιστοι, ἀλλ' ἀμεριμνίαν λαμβανέτω. εἰ δ' ἀπόλετο ἡ ἀμεριμνία τυχηρῶς καὶ τοῦτο ἀποδείξῃ, τότε ἀδειαν ἐχέτω καὶ διὰ μαρτύρων δεικνῦναι ὅτι κατέβαλεν.

^{108.} Ἐπὶ τῶν χρηματικῶν δικῶν ἐάν μάρτυρες ἀναγκασθῶσιν ἐλθεῖν, εἰ μὲν ἀκουσίως παρέχονται ἐγγύας, ἐν αὐτῷ ἔστω εἰ δὲ βούλονται, ὄρκον καταπιστεύεσθωσαν, οἵς καὶ τὴν δύναμιν τοῦ πράγματος ὄρκῳ καταπιστεύει διὰ παράγων. ἵνα δὲ μὴ ἐπὶ πολὺ χρονίσῃ, τοιούτοις ἀπεριτίσασι μονομερεῖς, εἰ μὴ διὰ τοῦτον εὑρεθῆναι βούλεται. μετὰ δὲ τὰς ἡμέρας ταῦτας ἀναχωρείτωσαν μὴ δυνάμενοι πάλιν ἀναγκάζεσθαι. εἰ δὲ δικαστὴς ἐμποδίσῃ τοῦ μαρτυρῆσαι, τὴν ζημίαν θεραπεύσει.

^{109.} Ἐὰν κατὰ μανδάτον ἡμέτερον ἐλθῇ τις σεκρέτον, μὴ πιστεύεσθω, μηδέ εἰ τριβοῦνον ἢ κόρηντα ἐαυτὸν λέγει, εἰ μὴ δέξηται γράμματα ἡμέτερα.

sus agitur. si tamen aduersarius iusiurandum detulerit, causa non retractatur. Nota etiam in iis, in quibus iusiurandum (necessarium nempe et iudiciale) retractatur, non permitti ei aliis uti probationibus et defensionibus, nisi ex repertis instrumentis. [tunc autem retractatur iusiurandum necessarium et iudiciale]. (1)

^{106.} Quos quis testes produxerit nequit in alia causa aduersus se testantes excipere, nisi inimicitias emeras doceat, aut pecuniæ datione aut promissione corruptos. (2)

^{107.} Cum per testes multa ueritati contraria perpetrentur, si quis in scriptis debita rettulerit, non poterit solutionem sine scriptis factam præseferre, nisi V forte testes idoneos adducat: quin securitatem accipiatur. si uero fortuitu perierit securitas, idque ostenderit, liceat tunc ei etiam per testes probare solutionem. (4)

^{108.} In pecuniariis actionibus si testes uenire compellantur et sponte fideiuſſores constituerint, id fiat: sin autem noluerint, sacramento committantur, cum eorum sacramento ipsius quoque causæ probationem qui eos adduxerit credat. ne tamen diutius protelentur, XV dies tantummodo retineantur et dicant in isdem quæ nouerint alterutra parte præſente, si aduersa pars inueniri noluerit. post uero hos dies recedant, neque amplius retrahantur. si uero per iudicem steterit, quominus testimonium præſtiterint, iacturam inlatam ipſe resarciat. (5)

^{109.} Si nostro mandato secreto quis se uenire adferat, non credatus ei, quamuis dictilet se tribunum comitemue esse, nisi nostras acceperit litteras. (6)

(1) Cfr. Bas. 22, 5, 31.

(2) Cod. 4, 20, 17.

(3) I. ἀγράφου.

(4) Cod. 4, 20, 18.

(5) Cod. 4, 20, 19.

(6) Cod. 1, 15, 1.

110. Οἱ ἐπὶ παισὶ μονάστραις δύναται καὶ μετὰ τὸ μονάσκει διελεῖν τὴν οὐσίαν αὐτοῦ τοῖς ιδίοις παισὶ φυλάττων ἔσται ἐν μέρος, δὲ καὶ τῷ μοναστηρίῳ ἀρμόσει.

Ἐάν δὲ ἀδικθετος τελευτήσῃ, τότε οἱ παιδεῖς αὐτοὶ λήψονται τὸ ἐξ ἀδικθέτου τουτέστι τὸ φυλακίδιον. καὶ τὸ λοιπὸν διδοται τῷ μοναστηρίῳ.

111. Οἱ κηδεμῶν συγχρησάμενος τοῖς τοῦ πουπίλλου χρήμασι νόμιμον τόκον ἀπαιτεῖται.

112. Οἱ ἐπίτροπος τὰ πουπίλλια πράγματα μὴ δυνηθεῖς εὐπόροις δικεῖται οὐκ ἀπαιτηθήσεται τόκον ὑπέρ αὐτῶν.

113. Περιμπτορία [παρ]χγωγή ἐστιν ἡ ἀντικειμένη τῷ ἐνάγοντι καὶ τὴν ὑπ' αὐτοῦ κινουμένην ἀγωγὴν ἀνακιροῦσα.

114. Εάν τις τέλειαν πούραν δωρεὰν ποιήσηται, οὐ δύναται μετὰ χρόνον αἴρεσιν ἐπιτιθένται τῷ λαβόντι, ὥστ' οὖν οἱ λαβόντες ἴσχυρῶς ἔχουσιν.

115. Οἱ ἀφήλικες τέλειοι γενόμενοι καὶ βεβαώσαντες τὰ πράγματα, οὐκέτι δύνανται ἀνατρέπειν.

116. Οἱ ἀπὸ δικαστοῦ δοθεῖς δίκαστος οὐκ ἔχει δίκαιον [τοῦ] διδόναι δικαστὴν, εἰ μὴ ἀπὸ βασιλέως ἣν γενόμενος δικαστής.

117. Πάντα τὰ πράγματα φιλαγαθωτέρως ὑπέρ ἀκριβιστέρως δεῖ κρίνεσθαι.

118. Ιστέον ὅτι πρὸ τῆς προκατάρξεως ἔχεστι παραιτεῖσθαι τὸν δικαστὴν καὶ ἔτερον αἰτεῖν, μετὰ προκάταρξιν δὲ οὐκέτι, ἐπειδὴ οὐδὲ ἐκκαλεῖσθαι δυνατόν.

119. Εἰσὶ τινα πράγματα, ἐφ' ὧν οὐκ ἀνάγκη ἀρχοντας διαγενώσκειν. ἐπὶ τούτων οὖν ἔχέτωσαν ἀδειῶν οἱ ἀρχοντες διδόναι χρυσιδικαστήν. (10)

110. Qui liberos habens monasticham uitam suscipit potest etiam postquam eam suscepere bona sua inter liberos distribuere, unam sibi partem reseruans, quæ etiam monasterio debetur.

Sin autem intestatus decesserit, tunc liberi heredes fiunt ab intestato et legitimam portionem recipiunt et quod superest monasterio datur. (1)

111. Tutor, qui pupilli pecuniis utitur, legitimas usuras præstare debet. (2)

112. Tutor, qui pupilli bona idoneis personis credere nequuerit, usuras propterea soluere non cogitur. (3)

113. Peremptoria exceptio est quæ actori opponitur et actionem ab eo motam tollit. (4)

114. Si quis puram perfectamque donationem fecerit, non potest post tempus conditionem adicere accipienti, ut qui acceperint securi fiant. (5)

115. Minores, qui XXV annum compleuerint et quæ gesta sint rata habuerint, reuocare ea nequeunt. (6)

116. Iudex a iudice datus ius non habet iudicis dandi, nisi a principe iudex datus sit. (7)

117. Omnes res benignius quam suptilius iudicari debent. (8)

118. Admonendi sumus ante litem contestatam iudicem excipi posse alterumque peti; post litem contestatam non amplius, quia neque prouocare licet. (9)

119. Sunt quædam causæ, de quibus non est necesse magistratus cognoscere: in his igitur habeant facultatem iudicem pedaneum dandi. (11)

(1) Nouella Breuiarii Theodori 123 § 76.

(2) Cod. 5, 56, 1.

(3) Cod. 5, 56, 3.

(4) Inst. (Pseudotheoph) 4, 13, 9 cf. Cod. 8, 35, 8.

(5) Cod. 8, 54 (55) 4.

(6) Cod. 2, 45 (46), 2.

(7) Cod. 3, 1, 5.

(8) Ibid. fr. 8.

(9) Fr. 16 ibid.

(10) Cod. laur. σχῆμα δικαστοῦ.

(11) Cf. Cod. 3, 3, 5.

^{120.} Εάν τις ἐν τῷ βιβλίῳ πλεῖον οὐ χρεω-
στεῖται ἐγγράψῃ, τριπλάσιον δίδωσ. τῷ ἀντ. δίκῳ,
ὅσον ἔνεκα τῆς ὑπερπραξίας σπορτούλων δέδωκε
τῷ ἐκβιβαστῇ.

^{121.} Εν τῇ τεσσαρακοστῇ τοῦ πάσχα ἀργε-
τωσαν αἱ ἐγκληματικαὶ ζητήσεις.

^{122.} Εν ταῖς πασχαλίαις ἡμέραις, εἴτε δη-
μοσίᾳ εἴτε ἴδιωτικὴ εἰσπραξίᾳ εἴη, ἡσυχαζέτω.
ἐμπαγκιπατίων δὲ ἢ ἐλευθερίᾳ γινέσθω, πρατ-
τομένων ὑπομνημάτων.

^{123.} Οἱ λησταὶ καὶ μάλιστα οἱ ἵσταροι συ-
σχεθέντες, εἴτε ἐν τῇ τεσσαρακοστῇ εἴτε ἐν
ταῖς πασχαλίαις ἡμέραις, τ.μ.ωρείσθωσαν ὅπως
ἄν οἱ λοιποὶ σῶοι διαμένοιεν.

^{124.} Μεταξὺ στρατιώτου καὶ ἴδιώτου ἄκτο-
ρος ὁ στρατηγὸς ἀκροδιταῖ, ὅπότε ὁ στρατιώτης
καὶ ἐπὶ τῶν ἀμαρτημάτων παρὰ τῷ ἴδιῳ δικα-
στῇ ἐξετάζεται.

^{125.} Πᾶς ἔχετω ἄδειαν εἴτε στατιώτην εἴτε
ἴδιώτην ἐμφωλεύοντα ἀγροὺς καὶ ἐπιβουλὴν με-
λεσθντα ἀνακρεῖν. κάλλιον γάρ ὑπαντᾶν αὐτῷ
ἢ τελευταῖον ἐκδίκησιν ποιεῖσθαι.

^{126.} Εὰν ἡ μήτηρ σου ἀμέτρους δωρεὰς εἰς
τὸν ἀδελφόν σου ἐποίησεν, ὥστε τὸ γένος μὴ
καταλείπειν σοι, τὸ ἀμέτρως γινόμενον ἀνακλη-
θήσεται.

^{127.} Εὰν ἡ μήτηρ σου ἢ ὁ ἀνήρ σου, ἀπού-
στης ἢ ἀγνοούσης [σοῦ], ἀγρὸν ἐπώλησε, δύνασαι
τοῦτο ἐκδικεῖν μὴ παρέχουσα τὴν τιμήν. εἰ δὲ
μετὰ ταῦτα ἢ συνήνεσες, ἢ ἀλλωτρόπωφ τὴν
δεσποτείαν ἀπώλεσες, κινήσεις περὶ τοῦ τιμή-
ματος κατὰ τοῦ πεπρακότος τὸ νεγοτιόρουμ γε-
στόρουμ.

^{128.} Η παρολκὴ τῆς δίκης οὐ συμβάλλεται
εἰς μακροῦ χρόνου παραδρομήν.

^{120.} Si quis in libello maiorem summam,
quam quae debeatur, inserat, in triplum ad-
uersario restituat, quod is propter sportu-
larum taxationem exactori dederit. (1)

^{121.} Quadraginta diebus, qui paschale
tempus anticipant, criminalium quæstionum
cesset cognitio. (2)

^{122.} Paschalibus diebus actus tam publici
quam priuati conquiescant. emancipatio
autem siue manumissio locum habeat, actis
confectis. (3)

^{123.} Latrones et maxime Isauri depre-
hensi siue tempore quadragesimæ, siue pa-
schalibus diebus, puniantur, ut ceteri inco-
lumes permaneant. (4)

^{124.} Inter uirum militarem et priuatum
actorem dux militaris cognoscit, cum etiam
in criminibus a proprio iudice in militem
inquiratur. (5)

^{125.} Cuique liceat siue militem siue pri-
uatum in agris latentem et insidias medi-
tantem occidere. satius est enim ei occurre-
re, quam sero post exitum uindicare. (6)

^{126.} Si mater tua immensas donationes
in fratrem tuum contulit, ut III^a pars tibi
non relinqueretur, quod siue modo factum
est reuocabitur. (7)

^{127.} Si mater tua aut uir tuus, [te] ab-
sente uel ignorante, fundum tuum uendidit,
potes hunc uindicare, nec pretium restituere
teneris. si uero postea aut ratum habuisti
aut alio modo dominium amisisti, ad pre-
mium consequendum negotiorum gestorum
actione aduersus uenditorem experieris. (8)

^{128.} Litis mora longi temporis præscrip-
tionem non operatur. (9)

(1) Cod. 3, 10, 2.

(2) Cod. 3, 12, 5 (6).

(3) Ibid. const. 7, (8).

(4) Ibid. const. 9 (11).

(5) Cod. 3, 13, 6.

(6) Cod. 3, 27, 1 pr.

(7) Cod. 3, 29, 1.

(8) Cod. 3, 32, 3.

(9) Cod. 3, 32, 26.

^{129.} Εάν παρὰ τὸ παλαιὸν σγῆμα οἶκον
ὑψώσεις ὁ γείτων, ὅτε τοῖς φωσὶ σου ἐμποδίζειν
καὶ ἔχεις δίκαιον τοῦ κωλύειν, τοῦτο ποιήσεις,
τοῦ δικαστοῦ μὴ ἀγνοούντος δουλείαν τῷ μακρῷ
χρόνῳ μόνῳ [περιποιεῖσθαι], εἰ μὴ βίᾳ ἢ λάχ-
θρᾳ ἢ πραεκαρέῳ ὁ ἐναγόμενος νέμεται.

^{130.} Εάν τις εἰς τὴν ὄλην σου ἐμβάλῃ πῦρ
ἢ ἐκκόψῃ αὐτὴν κατὰ ἀδικίαν, κρατεῖται τῷ
ἀκουιλίῳ.

^{131.} Ο φονεύσας δοῦλον οὐ μόνον τῷ ἀκουι-
λίῳ κατέχεται, ἀλλὰ καὶ τῷ ἐγκληματικῷ.

^{132.} Τὸ φαμιλίας ἐρκισκούνδας καὶ τὸ κομ-
μοῦνι διβιδοῦνδο τότε κινεῖται, ὅτε τὰ σωματικὰ
πράγματα κοινά εἰσιν.

^{133.} Εἰ τὰ συμβόλαια σου ὑφελετό τις ἀντί-
δικος, δύνασαι καὶ ἐγκληματικῶς κατηγορεῖν καὶ
τὸν ἀδὲξιβένδουμ συνηθεῖ τρόπῳ κινησαι.

^{134.} Η τοῦ ὄρκου καταφρονηθεῖσα εὔσεβεια
ικκινὸν τὸν Θεὸν ἔχει τίμωρον· εἰ γάρ ἐπιορκῆ-
τις, τὸν Θεὸν τίμωρὸν ἔχει· οὐ μὴν τίμωρεῖται,
ἀλλ’ οὐδὲ ἐγκληματικῶς τῷ τῆς μεγαλότητος
ὑποπίπτει, εἰ καὶ ἀπὸ θερμότητος κατὰ τοῦ
βασιλέως ὄμόσας ἐπιορκήσῃ.

^{135.} Εἴτε δανειακὰ συμβόλαια, εἴτε ἡμεριμ-
νία ὑπὲρ νομ. ἦ δοθεῖη, δεχέσθω γάρ μαρτύρων
ὑπογραφὰς ἀξιοπίστων, οὐκ ἀνάγεται δὲ εἰς τὰ
πρὸ αὐτῆς ἢ διάταξις.

^{136.} Ο ἀγνοίᾳ φάκτου καταβαλῶν καὶ δεικ-
νύων τοῦτο, ῥεπετιτεύει αὐτό.

^{137.} Καὶ φιδεικόμμασσον ἢ ληγάτον κατὰ
πλάνην δοθὲν ῥεπετιτεύεται.

^{138.} Ο κλέπτης λαβών τι ἐπὶ τῷ φανερῶσαι
τὰ ἀπολόμενα ὑπόκειται τῇ ἀναιήψει..

^{129.} Si contra ueterem formam aedes suas extulit uicimus, ita ut luminibus tuis officeretur et ius prohibendi habes: id facere poteris, cum iudex scire debeat seruitutem etiam sola longi temporis præscriptione [adquiri], modo si is qui pulsatur nec ui nec clam nec precario possideat. (1)

^{130.} Si quis in siluam tuam ignem iece-
rit, eamue exciderit per iniuriam, actione
legis aquiliæ tenetur. (2)

^{131.} Qui seruum occiderit, non solum le-
ge Aquilia tenetur, set etiam criminis po-
stulatur. (3)

^{132.} Familiæ erciscundæ et communi di-
uidundo iudicium ita demum agitur, si cor-
pora communia sint. (4)

^{133.} Si instrumenta tua aduersarius su-
bripuit, potes uel criminis reum postulare
uel ad exhibendum solito more agere. (5)

^{134.} Iurisiurandi contempta religio satis
Deum ultorem habet. nam si quis periur-
auerit, Deum ultorem habet, poena autem
non plectitur, neque maiestatis crimihi fit
obnoxius, quamvis quodam calore per prin-
cipis uenerationem periurauerit. (6)

^{135.} Si debiti instrumentum aut securi-
tas supra L libras auri detur, accipiat sub-
scriptiones trium testium idoneorum: non
refertur tamen ad ante acta constitutio. (7)

^{136.} Qui facti ignorantia soluit, idque
probat, repetere potest. (8)

^{137.} Et fideicommissum uel legatum per
errorem solutum repetitur. (9)

^{138.} Fur qui aliquid accipit, ut quæ in-
terempta sunt exhibeat, restitutioni tene-
tur. (10)

(1) Cod. 3, 34, 1.

(2) Cod. 3, 35, 1.

(3) Cod. 3, 35, 3.

(4) Cod. 3, 38, 9.

(5) Cod. 3, 42, 5.

(6) Cod. 4, 1, 2.

(7) Cod. 4, 2, 17.

(8) Cod. 4, 5, 6.

(9) Cod. 4, 5, 7.

(10) Cod. 4, 7, 6.

^{139.} Ἐὰν τὰ ἐνέχυρα πωλήσῃ ὁ δανειστὴς καὶ τὸ ικανὸν μὴ ὑπομείνῃ, ἔχει οὐδὲν ἡττον καὶ τὴν περσοναλίαν εἰς ἀναπλήρωσιν τοῦ χρέους αὔτοῦ.

^{140.} Ἐλεύθερος δανεισάμενος καὶ μὴ εὔπορων ἀποδοῦνται, οὐκ ἀναγκασθήσεται δουλεῦσαι τῷ δανειστῇ αὐτοῦ ἔνεκα τοῦ χρέους.

^{141.} Οὐδέποτε γυνὴ ὑπὲρ τῶν τοῦ ἀνδρὸς συναλλαγμάτων κατέχεται. εἰ δὲ καὶ ἔνοχος; ἐγένετο, βοηθεῖται τῇ τοῦ δόγματος παραγραφῇ.

^{142.} Ἡ οὐσία τῆς γυναικὸς οὐχ ὑπόκειται ἐπὶ τοὺς ἀμαρτήματα τοῦ ἀνδρὸς· οὐδὲ ὁ φίσκος ἔχει αὐτός.

^{143.} Προφάσει τῶν τοῦ ἀνδρὸς λειτουργημάτων οὐ κατέχεται· τὰ ἐξώπροικα τῆς γυναικὸς πράγματα, τὰ δὲ προικιστα, ναὶ, διότι δεσπότης ἐστὶν αὐτῶν. οὐδὲ τὰ τῆς μητρὸς ὑπὲρ τῶν τοῦ παιδὸς λειτουργημάτων, οὐδὲ ἀνὴρ ὑπὲρ τῆς γυναικὸς, εἰ μὴ ἔνοχον ἐποίησεν ἔχυτόν. οὐδεὶς γὰρ ἐξ ὅν ἔτερος πράξις βλάπτεται.

^{144.} Μήτε οἱός ὑπὲρ πατρὸς ἢ πατὴρ ὑπὲρ οἱοῦ αὐτεξουσίου ἢ ἀπελεύθερος ὑπὲρ τοῦ πατρῶνος ἐνεχέσθω.

^{145.} Οὐδεὶς ἀπὸ ιδίων συμβολαίων ἢ ἀπὸ σημειώσεως οἰκείας πιστεύεσθαι ὀφείλει, εἰ μὴ καὶ ἄλλαις προσθήκαις βοηθήται.

^{146.} Ὁ ρέος οὐδέποτε, ἀλλ' ὁ ἄκτωρ βαρύνεται· τῇ ἀποδείξει.

^{147.} Ὁ νεμόμενος οὐκ ἀναγκάζεται δεῖξαι πόθεν νίμεται, ἀλλ' ὁ ἄκτωρ. δεῖξαντο; δὲ ἐκείνου, εἰ ἀντιποιεῖται τοῦ πράγματος ὁ νεμόμενος, πάλιν αὐτὸς δεῖξάτω.

^{148.} Ἡ οἰκιακὴ μαρτυρία ἀπρόσδεκτός ἐστιν.

^{149.} Μόνη ἔγγραφος μαρτυρία οὐκ ἀρεῖ, εἰ μὴ καὶ ἑτέρωθεν ἀπόδειξις νόμιμος γένηται.

^{139.} Si pignera creditor uendiderit et solidum non fuerit consecutus, habebit nihilominus personalem actionem ad debitum residuum persequendum. (1)

^{140.} Liber homo qui mutuam accepit pecuniam neque restituere potest creditori servire non compellitur ob debitum suum. (2)

^{141.} Mulier propter contractus cum marito habitos numquam tenetur: quod si pro eo intercesserit, Senatusconsulti exceptione sese tuebitur. (3)

^{142.} Mulieris bona propter uiri delicta non tenentur: neque fiscus ipse ea occupabit. (4)

^{143.} Propter ciuilia mariti munera bona paraphernalia uxorii non tenentur: dos autem, utique; eius enim uir dominus est. neque bona matris propter filii munera, neque uir propter uxorem, ni semet obnoxium fecerit. nemo enim propter alterius factum damnum sentire debet. (5)

^{144.} Nec filius propter patrem, nec pater propter filium emancipatum, neque libertus propter patronum teneatur. (6)

^{145.} Nemo ex domesticis instrumentis seu ex priuata adnotatione credi debet, nisi aliis quoque adminiculis adiuuetur. (7)

^{146.} Reus nunquam, set actor probacione oneratur. (8)

^{147.} Possessor non cogitur probare unde possideat, set actor. cum autem probauerit, si quid excipere uult possessor, tum ipse probet. (9)

^{148.} Domesticum testimonium improbatur. (10)

^{149.} Testatio prolata sola non sufficit, nisi aliunde legitima adhibeatur probatio. (11)

(1) Cod. 4, 10, 10.

(2) Cod. 4, 10, 2.

(3) Cod. 4, 12, 1.

(4) Cod. 4, 12, 2.

(5) Cod. 4, 12, 3.

(6) Cod. 4, 13, 1, 3, 4, 5.

(7) Cod. 4, 19, 5.

(8) Cod. 4, 19, 8.

(9) Cod. 4, 19, 16.

(10) Cod. 4, 20, 3.

(11) Cod. 4, 20, 4.

^{150.} Οὐδὲν βλάπτεται· δὲ δανειστὴς ἐκ τοῦ ἀπολέσαι· τὸ γραμματεῖον, εἰ ἀλλαχόθεν δείκνυται..

^{151.} Ἐὰν ὁ δανειστὴς, προσενεχθέντος τοῦ χρέους, μὴ δέξηται αὐτὸν, οἱ καρποὶ εὖς ἢν λάβῃ μετὰ ταῦτα ἐκ τοῦ ἐνεγυριασθέντος ἀγροῦ, εἰς κεφάλαιον αὐτῷ λογισθήσονται..

^{152.} Ἐὰν ὁ δεβίτωρ συμφωνήσῃ τῷ δανειστῇ ὥσπετε καταμένειν αὐτὸν εἰς τὸν ὑποτεθέντα αὐτῷ οἶκον ἀντὶ τῶν τόκων, εἴτε εἰ μὴ αὐτὸς ἔμεινεν ὁ δανειστὴς, οὐδὲνται λέγειν ὁ δεβίτωρ ὅτι τὸ νόμιμον ἔλαβεν.

^{153.} Ἐλαίου ἢ καρπῶν ἑτέρων δανεισθέντων, καὶ ὑπέρ τὸ μέτρον τόκος ἀπαιτεῖται..

^{154.} Ἐὰν λαβὼν παραθήκην τις ἄλλῳ ταύτην παρέθετο λαβὼν ἀντέγγραφον, αὐτὸς ἀναγεται τῇ δεπόσιτῃ μὴ δυνάμενος παραπέμπειν αὐτὸν τῷ ἄλλῳ.

^{155.} Οἱ προκουράτωρ δόλον καὶ πᾶσαν ῥαδίαν, οὐ μὴν τὰ τυχῆρὰ ἀπαιτεῖται..

^{156.} Ἐὰν γυνὴ παρὰ τοῦ ἀνδρὸς ἡγόρασε πράγματα ἄνευ περιγραψῆς, εἰκαὶ ῥεπούδιον παρηκολούθησεν, οὐκ ἀφαιρεῖται τὸ πρᾶγμα τῆς γυναικός.

^{157.} Οὐδεὶς ἄκων ἀγοράζειν ἢ πιπράσκειν δύναται..

^{158.} Γραμματεῖου πρᾶσις γίνεται καὶ ἀγνοοῦντος καὶ ἄκοντος τοῦ δεβίτορος.

^{159.} Οἱ ἀγοραστὴς τοῦ γραμματείου οὐ δεσπόζει τῶν ὑποκειμένων ἐνεγύρων, ἀλλὰ τὴν ἐνταλθεῖσαν κινεῖ οὐτιλίαν καθ' ὑπόδειγμα τοῦ δανείου.

^{160.} Μηδεὶς βαρβάρος; οἰοισδήποτε ἢ ἐν Κω-

^{150.} Nullum sentit damnum creditor, qui instrumentum amiserit, si aliter probare potest. (1)

^{151.} Si creditor oblatum debitum sibi non acceperit, fructus quos exinde ex pignorato fundo perceperit, in sortem ei computabuntur. (2)

^{152.} Si debitor cum creditore pactus fuerit, ut is pro usuris in aedibus ei obligatis habitare posset, postea, quia nisi ipse permansisset creditor, plus domus redigisset, ideo nequit debitor dicere creditorem immodicas usuras accepisse. (3)

^{153.} Oleo aliisque fructibus mutuo datis, etiam supra statutum modum usuræ peti possunt. (4)

^{154.} Si quis cum ab alio depositum acceperit, id apud alium, accepto instrumento, deposuerit, depositi actione tenebitur nec poterit creditorem ad alium remittere. (5)

^{155.} A procuratore dolus et omnis culpa, non autem improbuscasus, præstari debet. (6)

^{156.} Si uxor a viro res emerit sine quadam fraude, res mulieri minime auferenda est, quamuis diuortium secutum fuerit. (7)

^{157.} Nemo potest inuitus comparare uel distrahere. (8)

^{158.} Nominis uenditio fit etiam ignorante uel inuito debitore. (9)

^{159.} Emptor nominis rerum obligatarum dominus non fit, set mandatam sibi actionem exemplo mutui intendere potest. (10)

^{160.} Nemo barbaris quibuscumque uel

(1) Cod. 4, 21, 1.

(2) Cod. 4, 32, 12 (11), cf. § 177.

(3) Cod. 4, 32, 14.

(4) Cod. 4, 32, 23.

(5) Cod. 4, 34, 7.

(6) Cod. 4, 35, 13.

(7) Cod. 4, 38, 6.

(8) Cod. 4, 38, 11. Emendarem 'ἀναγκάζεται' = "cogitur".

(9) Cod. 4, 39, 3.

(10) Cod. 4, 39, 8.

νισταντινουπόλει πρεσβείας χάριν ἐρχομένοις ἢ ἐν ἄλλῃ πόλει οὖσιν ὅπλα οἰκδήποτε πιπρασκέτω ἢ σίνηρα ἀτύπωτα, τοῦ παραβαίνοντος δημευούντος, ἀλλὰ καὶ κεφαλικῶς τιμωρουμένου, ὅτι ισχυρὸς τοὺς βαρβάρους ποιεῖ.

^{161.} Δύναται γονεὺς διὰ τὴν ἄγαν αὐτοῦ πενίαν πιπράσκειν τὸν υἱὸν ἢ τὴν θυγατέρα ἀρτιγέννητον οὔσαν, ἀδειαν ἔχοντος καὶ τοῦ πωλήσαντος καὶ τοῦ πραθέντος τὸ τίμημα προσφέρειν ἢ ἔτερον διδόναι, δηλαδὴ εἰ; ἀνάληψιν τοῦ πραθέντος.

^{162.} Εἰ καὶ τὰ μάλιστα διπλοῦν προσφέρει τὸ τίμημα ὁ πράτης, ὅμως τὴν κατὰ νόμον γενομένην πρᾶσιν, ἀκοντος τοῦ ἀγοραστοῦ, οὐκ ἀνατρέπει.

^{163.} Ο πράτης μὴ λαβὼν τὸ τίμημα, οὐ τὴν ἵν ρέμ, ἀλλὰ τὴν ἐξ βένδιτο κινεῖν δύναται.

^{164.} Η ἵναλλαγὴ καλῇ πίστει γενομένη πράσεως καὶ ἀγορασίας δύ[ναμιν] ἔχει.

^{165.} Εὰν ὁ ἐμφυτευτὴς βούλεται καταβαῖτεν τὸν κανόνα, ὁ δισπότης δὲ μὴ δέχεται, ὥστε καὶ περαιωῦσθαι τὴν τριετίαν, τότε σφραγίζετω αὐτὸν καὶ ἐπιμαρτυρείσθω ἐν κωσταντινουπόλει τὸν πρόσφορον ἄρχοντα, ἐν [δὲ] ταῖς ἐπαρχίαις [ἢ τὸν ἄρχοντα] ἢ τὸν ἐπίσκοπον. καὶ λοιπὸν οὐδὲν] μετὰ ταῦτα ἀπατηθήσεται, εἰ μὴ αὐτὸς ἐπιμαρτύρηται ὁ δισπότης καὶ εἰ τούναντίον περιστῆται πρᾶγμα καὶ γένηται κατὰ ἡνωτέρω ἔφαμεν.

Βι ε τοῦ κώδ[ικος] τι α.

^{166.} Οὐ κωλύεται ἢ ἐτέρῳ μηνοτευθεῖσα ρεπούδιον παραπέμψασα ἐτέρῳ γαμεῖσθαι.

^{167.} Ο ἀρραβὼν διοθεὶς μηνοτήρων ἔνεκα, εἰ τελευτήσῃ ὁ εἰς τῶν μηνοτήρων ἀναδίδοται,

Constantinopolin legationis specie uenientibus, uel in aliis ciuitatibus degentibus arma cuiuslibet generis uendat aut ferrum infectum: nam eius, qui contra fecerit, bona uenient et ipse capite ferietur, cum barbaros reddiderit ualidiores. (1)

^{161.} Potest genitor propter nimiam egestatem suam filium filiamue sanguinolentos uendere, et tam uendor quam uenditus licentiam habebunt pretium offerre aliudue mancipium præstare, ad uenditum nimirum recipiendum. (2)

^{162.} Quamuis duplum offerat pretium uendor, tamen iure factam uenditionem, in uito emptore, rescindere non potest. (4)

^{163.} Emptor qui pretium non ceperit, non actione in rem, set ex uendito experiri debet. (3)

^{164.} Permutatio bona fide secuta emptoris uenditionisque uicem optinet. (5)

^{165.} Si emphyteuta canonem soluere uelit, dominus autem non accipiat et sic transeat triennium, tunc obsignet id et testationem faciat apud competentem magistratum Constantinopoli, in prouinciis autem [aut apud præsidem] aut apud episcopum et de cetero non amplius de eo conueniatur, nisi ipse dominus testationem faciat, et rem in contrarium ducat, et fiat sicut superius proposuimus. (6).

Liber V Codicis. Titulus I.

^{166.} Non prohibetur alii despontata, repudio misso, alii nubere. (7)

^{167.} Arra sponsaliorum nomine data, si interea alterius sponsorum decesserit, re-

(1) Cod. 4, 41, 2.

(2) Cod. 4, 43, 2.

(3) Cod. 4, 44, 6.

(4) Cod. 4, 49, 1.

(5) Cod. 4, 64, 2.

(6) Cod. 4, 66, 4, 1, 4, 32.

(7) Cod. 5, 1, 1.

εἰ μὴ ἄρχ ὁ τελευτήος παραίτιος γίνεται τοῦ γάμου.

^{168.} Ἐὰν ὁ μνηστὴρ ἐδωρήσατο πράγματα τῇ μνηστῇ, τότε δεσποίνην αὐτὴν βουλόμενος γενέσθαι, ὅτε ὁ γάμος γένηται, ἀνίσχυρος ἡ τοιαύτη ἔστι δωρεά.

^{169.} Ο τέλειος ὧν καὶ δωρησάμενος τῇ μνηστῇ, οὐκέτι αὐτὰ ἐκποιεῖν δύναται.

^{170.} Ο πένθερος τῇ μνηστῇ τοῦ υἱοῦ δωρησάμενος, οὐδὲ ἀπὸ ἀντιγραφῆς βασιλέως ἀντιλήψεται τὰ δοθέντα παρ' αὐτοῦ.

περὶ τό [χων] τι. λβ̄ [βι δ τοῦ κώδ-
(ικος)]. (5)

^{171.} Ο ἀγοραστὴς παραλαβὼν τὸ πρᾶγμα χρεωστεῖ τόκους τοῦ τιμήματος, μέχρις οὗ προσαγαγὼν τὸ χρεός καὶ σφραγίδας ἀπολήπται.

^{172.} Τόκος ἀνεπερώτητος οὐκ ἀπαιτεῖται, εἰ καὶ τὰ μάλιστα καταβληθεῖς ἀπὸ ψιλοῦ πάκτου διεπειτίονα οὐκ ἐπιδέχεται, οὐδὲ τῷ κερχιαίῳ λογίζεται.

^{173.} Απὸ ψιλοῦ πάκτου τόκος ἀπαιτεῖται διὰ τῆς τῶν ἐνεχύρων κατασχέσεως, εἰ μὴ καὶ αὐτὰ ὑπόκειται τὰ ἐνέχυρα· ὥστε οὖν εἰ τελευταῖον μείζονα τόκον ἐπερωτήσῃ, οἷον ἡμιεκατοστὴν, ἦγουν $\frac{1}{2}$ ν.ο., ἐν ᾧ μὴ τὰ ἐνέχυρα ὑπετέθη, εἰς τὸ ὑπέρπλεον οὐ κατασχεθήσεται, (8) ἐπειδὴ μὴ ταῦτα συμπεφύνηται.

^{174.} Ο χρεωστὴς προσφέρων τὸ χρέος ἐπὶ μέρους, ἐὰν μὴ δέξηται αὐτὸν ὁ δανειστὴς καὶ σφραγίσας ἀπόθηται αὐτὸν, ἵστησι τὸν τόκον. εἰ δὲ ἀπεστιν ὁ δανειστὴς, τὸν ἄρχοντα διδασκέτω περὶ τούτου, ὥστε μήποτε τρέχειν τοὺς τόκους.

^{175.} Ο δανειστὴς ἀπὸ συμβολαίων δεικνύειν ὀφείλει τί χρεωτεῖται καὶ τὸν τόκον αὐτοῦ. (11) ἀπὸ ἀρ τοῦ ἐκουσίως (12) καταβαλεῖν τὸν δεβίτορα τόκον, οὐ κατασχεθήσεται.

stituitur, nisi defuncta persona causam, ne nuptiæ celebrarentur, præbuit. (1)

^{168.} Si sponsus sponsæ res donauit, ut tunc earum adipiscatur dominum, cum nuptiæ fuerint secutæ, inutilis est eiusmodi donatio. (2)

^{169.} Si maior XXV annis sponsæ donauit, rem non amplius alienare potest. (3)

^{170.} Si sacer sponsæ filii sui quædam donauit, neque imperiali rescripto quæ donauerit reciperauit. (4)

De usuris [Cod. 1. 4] ti. 32.

^{171.} Emptor, cui possessio rei tradita est, usuras pretii soluere debet, donec debitum præstans, sigilla auferat. (6)

^{172.} Usuræ citra stipulationem non pertinentur, quamuis ex nudo pacto solutæ neque repeti possunt, neque in sortem accepto feruntur. (7)

^{173.} Ex nudo pacto usuræ seruari possunt per pignerum retentionem, quamuis non sit de pigneribus conuentum: igitur si postea maiores usuras stipulatus sit [creditor], ut ecce dimidiam centesimæ, seu sex aureos [pro centenis], cum pignera non fuerint obstricta, non tenentur ad hanc adiectionem, cum id non conuenerit. (9)

^{174.} Debitor pecuniam offerens debitam, si eam creditor non acceperit, et obsignatam deposuerit, usuræ ut cessent facit. sin autem abest debitor, præsidem de hoc interpellato, ne amplius currant usuræ. (10)

^{175.} Creditor instrumentis probare debet quid intendit et eius usuras: nam si ultro soluerit debitor usuras, non ideo is tenebitur. (13)

(1) Cod. 5, 1, 3.

(2) Cod. 5, 3, 4.

(3) Cod. 5, 3, 8.

(4) Cod. 5, 3, 9.

(5) Videtur Anatolius titulorum inscriptiones græce uertisse. Cf. schol. τοῦ Ἀνατολίου Bas. I 727.

(6) Cod. 4, 32, 2.

(7) Cod. 4, 32, 3.

(8) —ονται cod. laur.

(9) Cod. 4, 32, 4.

(10) Cod. 4, 32, 6.

(11) — ων cod. laur.

(12) — ον cod. laur.

(13) Cod. 4, 32, 7.

176. Ἐπὶ τῶν δανεισθέντων καρπῶν καὶ ὡπὸ συμφωνίας τόκος ἀπαιτεῖται.

177. Ἐὰν ὁ δανειστὴς, προτενεχθέντος αὐτῷ τοῦ χρέους, μὴ δέχηται αὐτὸν, οἱ καρποὶ, οὓς ἂν λάβοι μετὰ ταῦτα ἐκ τοῦ ἐνεχυριασθέντος ἀγροῦ, εἰς κεφάλαιον αὐτῷ λογισθήσονται.

178. Ἐπὶ τῶν βοναρίδες συγαλλαγμάτων, ὅποια ἔστι καὶ τὸ νεγοτιόρουσ. γεστόρουμ καὶ ἀνεπερώτητος τόκος ἀπαιτεῖται ὄφρικώ τοῦ δικαστοῦ.

179. Ἐὰν ἐδάνεισατό τις ὑπὸ τοιαύτην αἴρεσιν τὴν "εἰ μὴ δοίη αὐτὰ [τούτου] τοῦ χρόνου ἐνδὲ, τὸ τετραπλάσιον δώσει," οὐκ ἔρρωται ὑπὲρ τὸ νόμιμον τίποτε.

180. Εἰ συμφωνηθῆ, ὥστε τοὺς καρποὺς τοῦ ἐνεχύρου ἀντὶ τόκων λαμβάνειν, εἰ καὶ ὑπὲρ τὸ νόμιμόν εἰσιν, ἀλλ' οὖν δι' ἀδηλίαν ἔρρωται.

181. Ἐὰν ἐδάνεισας ὑπὲρ τοῦ ἐν Ἀράμη τοὶ ἀποδοθῆναι αὐτὰ καὶ τὸν κίνδυνον εἰς σεαυτὸν οὐκ ἀναδείξω, οὐ δύνασαι παρὰ τὸν νόμιμον τόκον ἀπαιτῆσαι.

182. Ἐὰν παραθήκην λαβὼν τις συγχρήσηται αὐτῇ καὶ τόκους ἀπαιτηθήσεται, ὅπότε χάριν ὀφείλει ὀμολογεῖν, εἰ μὴ καὶ τῇ φούρτῃ κρατηθήσεται ὡς ψηλαφῶν.

183. Ἐὰν λαβὼν παραθήκην τις ἄλλῳ ταύτην παρέθητο λαβὼν ἀντέγγραφον, αὐτὸς ἐνάγεται τῇ δεπόσιτῃ μὴ δυνάμενος παραπέμψειν αὐτὴν τῷ ἄλλῳ.

184. Οἱ ἀναιτιγύντως τοκίζοντες καὶ τόκου τόκον ἀπαιτοῦντες ἀτιμοῦνται.

185. Οἱ δεσποτικοὶ καὶ οἱ πατριμονιάλιοι μισθωταὶ περὶ τῶν ῥατιοναλίων δικαζέσθωσαν· οἱ γὰρ δοῦκες καὶ οἱ πραιπόσιτοι καὶ οἱ ἀρχοντες ἀποσχέσθωσαν αὐτῶν.

176. Fructibus mutuo datis, etiam ex nudo pacto usuræ peti possunt. (1)

177. Si creditor, oblata sibi pecunia, eam non acceperit, fructus, quos postea ex obligato sibi prædio ceperit, ad sortem exonerandam computabuntur. (2)

178. In bonæ fidei contractibus, quale est etiam negotiorum gestorum, usuræ et citra stipulationem officio iudicis præstantur. (3)

179. Si mutuo quis sumpsit sub eiusmodi condicione: "nisi det intra diem certum, quadruplum dabit, „ non ultra legitimas usuras contractus procedit. (4)

180. Si conuenit, ut fructus creditor in usurarum uicem consequeretur, quamuis legitimas excedant usuras, tamen propter incertum euentum recte percipiuntur. (5)

181. Si pecuniam mutuo dedisses ea lege, ut ibi Romæ restitueretur, neque periculum ad te pertinuerit, nequis ultra legitimum modum usuras petere. (6)

182. Qui, deposito accepto, eo utatur, usuras præstabat, cum sibi debeat gratulari, si tanquam contrectator furti actione obnoxius non fiat. (7)

183. Si quis, cum ab alio depositum accepit, id apud alium, instrumento accepto, deposuerit, actione depositi tenebitur nec poteri creditorem ad alium remittere. (8)

184. Qui improbe usuras exigunt uel usurarum usuras infamia multantur. (9)

185. Dominici et patrimoniales coloni rationales iudicentur: duces enim et præpositi et prouinciarum rectores uere ab his abstinerere debent. (10)

(1) Cod. 4, 32, 11 (12).

(2) Cf. Ps. II^a § 151. Cod. 4, 32, 12 (11).

(3) Cod. 4, 32, 13.

(4) Cod. 4, 32, 15.

(5) Cod. 4, 32, 17.

(6) Cod. 4, 33, 3 (2).

(7) Cod. 4, 34, 3.

(8) Cod. 4, 34, 7 cf. Ps. II^a § 154.

(9) Cod. 2, 11, 20. Idem uerbis utitur uersio, quæ in schol. ad *Syn. minorem* p. 232 continetur.

(10) Cod. 3, 27, 7.

^{186.} Cfr. § 117.

^{187.} Νικᾶς τὴν ἀκρίβειαν τοῦ νόμου δι τοῦ δικαίου λογ. σμός.

^{188.} Οἱ δικησταὶ προκειμένων τῶν ἀγίων γραφῶν μέγρι τέλους τῆς δίκης σκοπείτωσαν τὰς ὑποθέσεις δεδιότες τὴν τοῦ Θεοῦ παρουσίαν. δύοις καὶ οἱ συνήγοροι δύνατον μετὰ τὸ δικῆγημα ὅτι καλῷ πράγματι συνηγοροῦσιν.

^{189.} Ἐὰν μεταξὺ τοῦ φίσκου καὶ ἴδιώτου κινήται δίκη, ἀμφότερα τὰ μέρη δύναται αἰτεῖν διὰ τῶν οἰκείων δεφενσόρων διλητέσιν.

^{190.} Ἡ τοῦ στρατιώτου διαθήκη, διποσδήποτε γενομένη ἡ κεντουρίονος, ἡ τριβούνου οὐχ ὑπόκειται τῇ δὲ ινορφικιόσο.

^{191.} Ἡ μήτηρ μὴ αἰτήσασκ ἐπιτροπον, ἀλλὰ ῥαθυμήσασκ τοῦ παιδὸς, στερεῖται τοῦ κλήρου αὐτοῦ. ὡς εἴγε ἐσπούδασε διὰ προκουράτορος αἰτῆσαι, οὐδὲ ἀνηρέσθη ὑπὸ ληστῶν, οὐκ ἔδοξε ῥαθυμήσαι. καὶ διὰ τοῦτο δύναται κληρονομεῖν τὸν παῖδα.

[Σχόλιον] Ζήτ. καὶ βι. τοῦ κώδ. στι. ντ, δικτ. σ λέγουσαν. "ἡ μήτηρ ἐκπιπτέτω τοῦ κλήρου τοῦ ἀνήβου παιδὸς, ἐὰν δλω; δευτέρως ἔγημε μηδὲ ἐπιτροπον αἰτήσασα, μηδὲ τοὺς λογισμοὺς αὐτῷ δεδωκεῖται." Ζήτ. καὶ βι. τῶν βασ. λζ. τι. σ κεφ. λ. "ἡ μήτηρ ἐπιτροπον ὁφείλει αἰτῆσαι τοῖς παισὶ· ἐὰν δ' εἰς οὐδὲν ἐρραθύμησε, συνέβη δὲ κατά τινα τύχην τὴν αἰτησιν ἐμποδισθῆσαι, ὡς ἐνθα ὑπὸ ληστῶν ἀνηρέσθη ο παρὰ τῇ μητρὶς πενφθεῖς ἐπὶ τῇ αἰτήσει τοῦ ἐπιτρόπου, δύναται τελευτῶντα τὸν ἀνηρόν κληρονομεῖν." Ζήτ. καὶ ίνστιτουτίονα γτι. γ [περὶ] τερτυλιανείου [δόγματος] θέμα [ ]. Ζήτ. δὲ καὶ βι. τοῦ κώδ. σ. τι. ντ. δικτ. γ. ἐνθα φησὶν· "ἡ μήτηρ τοῦ παιδὸς ἐφήβου τελευτήσαντος, καὶ μὴ ἤτησεν αὐτῷ ἐπιτροπον ἀνήβῳ δῆτι, ἀλλ' οὖν κληρονομεῖ αὐτὸν καὶ οὐκ ἐκβάλλεται."

^{186.} = § 117.

^{187.} Vincit ius strictum aequitatis ratio. (1)

^{188.} Iudices, prolatis sacrosanctis scripturis usque ad litis finem, causas cognoscant dei praesentiam timentes. item patroni causarum iurent post narrationem propositam [et contradictionem obiectam] sese bonae liti patrocinari. (2)

^{189.} Si inter fiscum priuatumque lis mota sit, utraque pars per defensores suos dilatationem petere potest. (3)

^{190.} Militis testamentum quomodocumque factum uel centurionis uel tribuni querellæ inofficiosi non est obnoxium. (4)

^{191.} Mater quæ tutorem non petierit filiumque neglexerit, eius hereditate priuatur: si tamen per procuratorem petere festinavit, is uero a latronibus captus est, non uidetur neglegens fuisse et ideo filio succedere poterit. (5)

[Schol.] quære et lib. cod. VI, ti. 56. const. 6, dicentem: "mater hereditatem filii impuberis amittat, si secundas inierit nuptias, cum nec tutorem ei petierit, neque rationes dederit." quær. et lib. XXXVII basilicorum, ti. 6. cap. 8, ubi est: 'mater tutorem filiis petere debet: sin autem non negligenter set fortuitu impedita est, ueluti si qui a matre missus fuerat ad tutorem petendum a latronibus occisus est, potest impuberi filio morienti succedere' quær. Inst. III, ti. 3 [de] tertulliano [S. C.], cap. [ ]: quære et lib. Cod. VI ti. 56, const. 3, ubi ait: 'mater, si filius pubes decebat, licet ei impuberi tutorem non petierit, ei succedit neque ab hereditate repellitur.'

(1) An. Cod. 3, 1, 8?

(2) Cod. 3, 1, 14 § 1-4.

(3) Cod. 3, 11, 6.

(4) Cod. 3, 28, 9.

(5) Cod. 5, 31, 8.

PARS III.

Παρεκβολαι ἐκ τοῦ κώδικος.

1. Ἐτελεύτησέ τις ἐπὶ παιδί. οὐκ ἔρθη δικήκην ἐκθέσθαι· ὁ παῖς ἀναγνωρίζεται; κληρονόμος τῆς πατρῷας περιουσίας αὐτοῦ [ἔσται].

2. Εἰ καὶ ρύπαρον ἐστι τὸ λαμβάνειν προξενητικὰ, ὅμως ἀπαιτοῦνται μεμνημένα. ἐπὶ δὲ γάμων, εἰ μὴ συμφωνηθῇ, οὐκ ἀπαιτοῦνται.

3. Ἐξέστω παντὶ τοὺς αἰτοῦντας ὑγιέντας ὄντας καὶ νεάζοντας ἐρευνᾶν καὶ προάγειν τῷ δημοσίῳ καὶ δεικνύειν τοιούτους ὄντας, ὡστε εἰς δουλείαν θεριτὸν ἐκδίδοσθαι καὶ μὴ ἀργούς εἶναι.

4. Ἐπὶ τῶν καλῇ πίστει ἀγωγῶν ὀρφικίῳ τοῦ δικάζοντος ὁ τίκος δρίζεται· ὡς δὲ πωλήσῃ τις πρᾶγμα καὶ τὸ τίμημα οὐκ ἀπολάβῃ. τίτις γὰρ ἐξ ὑπερθέσεως τοῦ ἀγοραστοῦ δρίζει ὁ δικαστὴς, ἵνα πρὸς τῷ τιμήματι ἀπολάβῃ καὶ τοὺς τίκους ὁ πράτης.

5. Ἀντὶ τίκων οὐκ ἔξεστι ποιεῖν ἐπερώτησιν καρπῶν ὑπὲρ τὸν νόμιμον τίκον. τέλος δὲ τίκος ἀνεπερώτητος οὐκ ἀπαιτεῖται, οὐδὲ τίκος τίκου.

6. Ἐὰν ὁ ἀνήρ δημευθῇ, οὐ συναπάγονται τῷ δημεύσει τὰ πράγματα τῆς γυναικός.

7. Ἐὰν οἱ καταβαλλόμενοι τίκοις συμφοίζομενοι περιστήσουσι διπλοῦν τὸ κεφάλαιον, παύεται τὸ χρέος.

8. Ἐὰν γυνὴ ἀπαις [ἄνευ] τεσταμέντουμ συμβῇ τελευτῆσαι, τὸ πλέον μέρος τῆς αὐτῆς προικὸς ἀρμόζει τοῖς γονεῦσιν.

9. Ἐπὶ τῶν καλῇ πίστει καὶ ἄλλων ἀγωγῶν δύναται ὁ δικαστὴς ἐν ἀπορίᾳ τῶν ἀποδείξεων ὅρκον ἐπιφέρειν.

EXERPTA EX CODICE.

1. Mortuus est quidam filium relinquens, nullo facto testamento, filius procul dubio paternæ eius substantiæ heres [fiet]. (1)

2. Licet turpe sit proxenetica accipere, tamen petuntur cum modo: in nuptiis autem, nisi conuenerit, non petuntur. (2)

3. Cuique liceat mendicantes sanos et iuuenes requirere et in publicum adducere et ostendere eos tales esse, qui in licitam seruitutem dari possint, neque inertes esse debeant. (3)

4. In bonæ fidei iudiciis officio iudicis definiuntur usuræ: ut si quis rem uendiderit et pretium non receperit; tunc enim ex emptoris mora iubet iudex, ut præter premium etiam usuras uendor soluat. (4)

5. Usurarum uice non licet ultra legitimas usuras stipulari: neque citra stipulationem usuræ peti possunt, neque usurarum usuræ. (5)

6. Si uiri bona publicentur, non etiam uxoris res simul publicantur. (6)

7. Si usuræ solutæ computationem exhibent duplæ sortis, debitum cessat. (7)

8. Si mulier sine filiis intestata decesserit, maxima pars eius dotis ad parentes spectat.

9. In bonæ fidei actionibus sicuti in ceteris potest iudex, si probationes deficiant, iusurandum deferre. (8)

(1) Cod. 6, 55, 4 ib. 30, 13.

(2) Dig. 50, 14, 3 Cod. 5, 1, ult.

(3) Cod. 11, 26, 1.

(4) Cod. 4, 32, 12 (11)?

(5) Cod. 4, 32, 16, 28.

(6) Cod. 4, 12, 2.

(7) Cod. 4, 32, 10.

(8) Cod. 4, 1, 3.

^{10.} Εἰ κατά βασιλέα κατά τινα θερμότητα
ώμοσέ τις, συγχωρεῖται.

^{11.} Ἐπὶ τῶν πραγμάτων τοῦ ἀδιαθέτου τε-
λευτήσαντος οἱ ἀνιστάτες εἰσέρχονται καὶ οἱ ἐκ
τούτων.

^{12.} Τὸ κληρονομιαῖον χρέος κατ' ἀναλογίας
τῶν κληρονομιαίων μερῶν οἱ κληρονόμοι κατα-
βάλλουσιν.

^{13.} Ἡ τριακονταετέα ἀποκλείει τὴν περὶ
γρέους ἀγωγὴν, ἐὰν ἐπὶ τοσούτου ὁ δανειστὴς
μὴ κινήσῃ κατὰ τοῦ γρεωτοῦ ἢ τόκου λάβῃ.

^{14.} Οἱ ἄρχοντες τῶν ἐπαρχιῶν καὶ οἱ περὶ
αἱτοὺς κεκάλυπται πραγματεύεσθαι ἢ δανειζε-
σθαι ἢ τοκίζειν, οἱ δὲ ταξιδεῶται καὶ δανείζουσι
καὶ τοκίζουσι, καὶ ὁ ἄρχων ἐν τίκοις δανειζεῖται.

^{10.} Si aduersus principem per quandam
calorem quis periurauerit, indulgentiam con-
sequetur. (1)

^{11.} In rebus eius, qui intestatus decesse-
rit, parentes corumque liberi succedent.

^{12.} Debitum hereditarium secundum he-
reditarias portiones heredes soluunt.

^{13.} XXX annorum prescriptio actionem
de debito excludit, si per hoc tempus cre-
ditor contra debitorem non egerit neque
usuras acceperit.

^{14.} Rectores prouinciarum et qui circa
eos sunt prohibentur negotiari, mutuamue
dare pecuniam fenusue exercere. officiales
autem mutuam dant pecuniam et fenebrem
exercent: et præses mutuam pecuniam fe-
nebrem sumere potest. (2)

PRÆFATIO AD PARAPHASIN HISTORICA

EX COD. PAL. GR. 19.

Σόλων καὶ Δράκων ἦσαν οἱ πρῶτοι ἐφευρε-
ταὶ τῶν νόμων, οἵτινες [ἀπὸ] τῶν Συρακοσίων
ἐπάλησαν εἰς τὴν τῶν Ἀθηναίων πόλιν, οἵτινες
τὸ ἔχειν τὴν ἑκατὸν συμμαχίαν, ὡς τῆς Συρα-
κουσίας παρὰ τῶν βαρβάρων πολιορκουμένης.
οἵτινες καταλαβόντες αὐτὴν ἔμειναν ἐκεῖτε οὐκ
όλεγους καιροὺς τῇ παρακλήσει τῶν συμπολιτῶν
ἔνεκα τοῦ πεμφθῆναι παρ' αὐτῶν τοὺς οἰοὺς
αὐτῶν. ^{1.} Τῆς συμμαχίας οὖν σταλεῖσας παρὰ
τῶν Ἀθηναίων τοῖς Συρακουσίοις, ἤρεσε τοῖς
εἰρημένοις δυσὶ (2) σοφοῖς ἀνδράσι πρὸς πα-
δευσιν τῶν οἰων τῶν Ἀθηναίων ἐκεῖ προσκαρ-

Solo et Draco primi legum inuentores
fuerunt, qui a Syracusanis ad ciuitatem
Atheniensium missi sunt ad foedus cum iis
ineundum, dum Syracusæ a barbaris oppu-
gnarentur. Qui cum eam acceperint, non exi-
guum tempus ibidem morati sunt ad eorum
nempe solatium, qui filios suos ad bellum
misissent. ^{1.} Auxiliis igitur ab Atheniensibus
ad Syracusanos missis, placuit duobus illis
sapientibus uiris ad liberorum Atheniensium
institutionem ibi commorari. ^{2.} In eorum
scholam Hebræus quidam puer cum uenisset

(1) Cod. 4, 1, 2.

(2) Cod. 4, 2, 3. — 1, 53.

(3) Addidi.

(4) Add. manu 2^a.

(5) Addidi.

τερεῖν. 2. Ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ γοῦν παιδεύσεις ἐλθόν τις τῶν υἱῶν τῶν Ἑβραίων μετὰ τοῦ μωσαϊκοῦ νόμου, ἐγνώσθη παρὰ τῶν σοφῶν ἐκείνων ἀνδρῶν ὁ νόμος ἐκεῖνος παντὸς ἐπαινετός καὶ διὰ τοῦτο νόμους ποιεῖν καὶ συνθεῖναι οἱ τοιοῦτοι ἥρξαντο. καὶ δῆθεν [οἱ] Ἀθηναῖοι κατὰ νόμους ἐπολιτεύοντο, ὃ καὶ παρὰ Ῥωμαίοις ἡκούσθη. 3. Καὶ παρ' αὐτῶν ἀνδρες ἑλλήγιμοι ἐπέμφθησαν ἔκχοτος τὴν ιδίαν γράψαι δέλτον. τῶν τοιούτων γὰρ ἐν Ῥώμῃ μετὰ πολλὴν ἡμερῶν παραδρομὴν ὑστερον ἐπανελθόντων, ἐγράφησαν ὑπ' ἄλλων σοφῶν τῆς Ῥώμης ἀνδρῶν ἔτεροι βέλτοι, ἐφ' ᾧ καὶ δυοκαιδεκάδελτος ὄνομάσθησαν. καὶ οὕτως ἡ Ῥώμη κατὰ νόμους ἐπολιτεύετο. 4. Αὐτηθέντων οὖν τῶν νόμων καὶ γραφέντων ὑπ' ἐκείνων καὶ ὑπὸ τῶν ταγμάτων βασιλέων, συνέβη διὰ τὸν πολὺν ἀριθμὸν τῶν βασιλέων καὶ νόμων σύγχυσιν γίνεσθαι δυταγγέλειν τοῖς μανθάνουσι καὶ ἀγροτινούς, ἐφ' ᾧ παρ' ἐκάστου νόμους συνέθεντο. 5. Καὶ δὴ τοῦ βασιλέως Ἰουστίνιου ὁρμένου τὸ ἀριστερὸν ἐκείνων τῶν νόμων, ὥρισθη παρ' αὐτῷ τῷ Τριβουνιανῷ καὶ Θεοφίλῳ καὶ Δωροθέᾳ ἀνδράσιν ἰλλουστρίοις καὶ ἀντικήγοροις, ὡς διὰ μέσου πελάζουσι βαδίσαντες συγγραφῆναι καὶ τεθῆναι πρότερον βιβλίαν τῶν Διγεστῶν, καὶ κώδικας [ἐπ'] ὄνοματι αὐτῷ, ἦτοι βιβλία τῷ, ὡς εἶναι πᾶντα δρῦον ξέβ, ἀτινα δύο ὑστερον ὡς ἀγροτικὴ ἐμείνασιν. 6. Διὰ δὲ τὸ εἶναι τοῖς νέοις τὴν ἀνάγνωσιν τῶν τοιούτων νόμων πολλῶν δυσαγγέλη πάνυ καὶ ἀνωφελῆ, ἐκέλευσεν δὲ βασιλεὺς τοῖς εἰρημένοις φρονίμοις ἀνδράσιν ἐξαλεῖν ἐκ τῶν πολλῶν ἀριθμῶν τῶν νόμων καὶ συνθεῖναι εἰσαγωγὰς τῶν νόμων ἦτοι τέσσαρα βιβλία ποιεῖν τῶν ἴστιτοντιών, ὅστε τοὺς νέους ἐν τῇ ἀναγνώσει τούτων ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀρχῆς θάλπεσθαι τοις καὶ ὑπὸ καλῆς ἐλπίδος τρέφεσθαι, ὡς τὸ πρῶτον περιέγει τεφάλαιον τῆς πρώτης ἀναγνώσεως. (1)

mosaicam legem adferens, lecta est a sapientibus illis uiris lex illa magnopere laudanda et ideo cœperunt leges scribere et compondere. Et deinceps Athenienses legibus usi sunt: cuius rei fama apud Romanos quoque percrebuit. 3. Et missi sunt ab his X uiri selecti, quorum quisque tabulam suam scripsit. his autem post plurimum dierum spatium Romam reuersis, ab aliis romanis uiris sapientibus duæ aliæ tabulæ scriptæ sunt: et ideo XII tabularum lex audiuit. et ita Roma legibus regi cœpit. 4. Cum igitur leges auctæ essent, tum ab illis scriptæ, tum a regibus, qui tunc temporis fuissent, magna orta est propter grandem regum legumque numerum confusio, dissentibus molesta simul et inutilis: et ideo quisque per se leges compo-suerat. 5. Cumque Iustinianus imperator illarum legum nimiam multitudinem perspexisset, præcepit Tribuniano et Theophilo et Dorotheo uiris illustribus et antecessoribus, ut per medium incidentes pelagus L digesterum libros scriberent et componerent, itemque Codicem nomine eius insignitum, idest XII libros, ut essent omnino libri LXII, quorum duo postremi tanquam inutiles sunt prætermitti. 6. Cumque esset harum legum lectio adulescentibus molesta simul et inutilis, iussit prædictos prudentes uiros ex multis legum numeris quosdam excerpere et sic introductionem iuris componere, seu Institutionum quattuor libros scribere, ut adulescentes in earum lectione ab ipso initio spe fouverent pulcherrima, sicuti primum caput primæ lectionis ostendit.

(1) Cf. Proem. Inst. § 2-3.

ADDENDA AD PROLEGOMENA.

Ad. § 3: Vir cel. *Zachariæus a Lingenthal* certiore me fecit, quæ sua est humanitas, plures locos ex *Anatolio* in *Basilica* esse translatos, ut ex nostris fragmentis liquet. i.e.: Cod. 2, 3, 14 sq. — 2, 4, 16 — 2, 6, 1 — 2, 7, 8 — 4, 1, 3 — 4, 12, 2 — 6, 22, 4 — 6, 23, 8 — 6, 57, 1 — 7, 52, 2 — 9, 7, 1 — 9, 18, 7 — 11, 26, 1.

Item monuit uir clarissimus scholium Ἀνατολίο; Syn. p. 621 potius referendum esse ad Cod. 4, 32, 22, quam ad c. 4. h. t.

Ad § 4: In commentatione sua de græcis Iustiniani Codicis uersionibus (1) *Zachariæus a L.* id sibi demonstrandum susceperebat *Anatolium*, qui Codicem esset interpretatus, a berutiensi antecessore fuisse diuersum. hæc tamen sententia ab altera potissimum pendet, quæ unam tantum *Codicis* summam fuisse statuit, quæ modo *Stephano* modo *Anatolio* tribueretur. hac uero sententia derelicta, illam quoque non est cur tueamur. nam, quod maximum fuerat argumentum, Nouellarum collectionem adhibitam esse, quæ post DLXXII^{um} demum annum fuerit composita, in genuinam *Anatolii* summam nullomodo cadit.

Neque est cur miremur summam hanc anatolianam Iustiniani præceptis (2) non adeo hærere, quam illius æui antecessoris opus par fuerit. nam si *Isidori* fragmenta conferamus, (3) qui identidem berutiensis antecessor fuit atque ab Iustiniano inter XVII uiros Digestis conficiendis adlectus, statuendum erit non ea minus, quam anatoliana hæc nostra, a latinis uerbis recedere. maiorem quandam speciem illud præsefert, (4) Anatolium nempe sæpius uocem ἐνταῦθα usurpare, cum de *Constantinopoli* sermo sit. quomodo enim potuisset berutiensis antecessor ita loqui? et quamuis loci a *Zachariæo* laudati (5) ad *Stephanum* referri debeant, extant in *Basilicis* pauci quidam alii, in quibus id deprehendi possit. nam ad Cod. 8, 47, 2 (6) tam *Basilicorum Synopsis*, quam *Tipucus* habent:

ἢ υἱοθεσίᾳ τὸν αὐτεζουσίων οὐκ ἄλλως γίνεται ἢ ἐνταῦθα ἢ ἐπαρχίᾳ ν. τ. λ.

Item ad Cod. 8, 53, 32 *Basilica* (47, 1, 64) legunt:

αἱ δωρεαὶ αἱ γινόμεναι ἐνταῦθα κ. τ. λ.

Nullus tamen dubito, quin hæc compilatorum manu corrupta fuerint, cum in anatolianis fragmentis, quæ nobis integra sunt servata, nil eiusmodi inuenire sit: quinimo plura inueniuntur, quæ contrarium potius innuere uideantur. et ecce Cod. 4, 41, 2.

Nemo alienigenis barbaris cuiuscumque gentis ad hanc urbem sanctissimam uenientibus cet.

(1) Ueber die griechischen Bearbeitungen des Iustinianeischen Codex. in ephemeride, quæ inscribitur "Zeitschrift für Rechtsgeschichte", X 54 sq.

(2) Const. *Tanta* [Δέδωξεν] § 21.

(3) Fragmentis, quæ collegit *Heimbachius*, illa quoque sunt addenda, quæ in *Ecloga Basilicorum*

lib. I-X inueniuntur: cfr. quæ monuimus *Rendiconti Ist. Lomb.* XVII 328 sq.

(4) *Zachariæus a L.* l. l. p. 61.

(5) Cod. 1, 3, 31. c. 32 ibid. 1, 4, 28.

(6) Constitutiones Codicis l. VIIIⁱ a. t. IIII° usque ad finem ex summa anatoliana in *Basilica* esse translatas iam monuimus. *Prolegom.* § 3.

Hæc *Anatolius* six uertit: (1)

μηδεὶς βαρβάροις οἰοιδήποτες ἢ ἐν Κωστναντινουπόλει κ. τ. λ.

Item C. 4, 66, 4. (2) In eadem Basilicorum Synopsi (3) ad Cod. 8, 10, 13 pro 'hac florentissima urbe' et 'hac regia ciuitate' legitur 'ἐν Κωνσταντ. νουπόλει'. (4)

Siccine quæso uir constantinopolitanus uertere potuit? statuamus igitur uecesse est Basilicorum compilatores nonnumquam ἐνταῦθα pro ἐν Κωνστ. posuisse, ut constantinopolitanis fere mos erat. (5)

Et cum ceteri antecessores, qui ad iura legesue componendas ab Iustiniano adlecti sunt. i. e. Theophilus Dorotheus Isidorus (6) libros iustinianos græce reddiderint illustrauerint explanauerint, mirum foret nullam de *Anatolii* antecessoris scriptis extare notitiam. huc adcedit non obscuriores similitudines inter *Isidori* ed *Anatolii* uersiones intercedere, quas non absurde quis ita explicuerit, si statuerit berutiensis scholæ traditionem utrumque tenuisse. (7) ceterum *Anatolium* summæ Codicis auctorem inter *Thalelæum* ed *Isidorum* antecessores nominat *Michael Attalensis* (8).

Quod ad rubricas Summæ anatolianæ, merito *Zachariæus* litteris ad me datis schol. ad Cod. 2, 5 conferendum putat. (9) ad Bas. 11, 2, 61.

ἢ ἐπιγραφὴ τοῦ τίτλου· περὶ ψήφου πεπλανημένης.

quibus quæ in *Prolegomenis* diximus omnino confirmantur. contra ualde dubium est an scho-
lium (10) ad Cod. 2, 6 (Bas, 8, 1; 11. Heimb. I 333) huc pertineat:

ἢ ἐπιγραφὴ τοῦ τίτλου· de postulandis, τοιτ. περὶ αἰτιμένων δεομένων ἐγκαλούντων, εἴτουν τὸν συνηγόρων, οὐδὲ αἰτοῦσιν ὑπὲρ τῶν συνηγορουμένων.

nam ne hoc scholium adeo prolixum et inconcinnum *Anatolio* tribuamus, qui ipse breuitate sua nitet, uel maxime cauendum est.

Ad § 5. Quod ad scholium ad Nomoc. 13, 29 a *Pitra* editum, iure nunc existimat *Zachariæus a L.*, in eo errorem contineri, neque ea, quæ in *Nomocanone* l. l. leguntur *Anatolio* tribuenda esse, collato præsertim scholio ad φοπὰ; p. 237. nam, ne pluribus instem, prolixiora ea sunt, quam ut *Anatolio* adscribi possint. eo autem scholiastæ errore plures antea decepti sunt, inter quos *Kruegerus* uir. cl. tam in *ephemeride*, quæ inscribitur *Zeitschrift für Rechtsgeschichte*, vol. VIII, quam in sua Codicis editione ad C. 3, 43, 1.

(1) Nobis § 152.

(2) Nobis § 157.

(3) Bas. 58, 11, 12.

(4) Item in Const. C. 8, 10, 12 apud *Anatolium* (nobis § 46) de Constantinopoli nullus est sermo.

(5) Et ideo *Stephanus* in sua Codicis uersione hac uoce sæpius usus est, cum constantinopolitanus antecessor esset.

(6) De *Cratino* mirari non subit, quippe qui sacrarum largitionum comes fuerit, neque tantummodo studiis incubuerit. cf. Const. "Tanta, § 9.

(7) Facile est concedendum anatolianam uersionem a ceterorum Indicum, qui ab antecessoribus

scripti sunt, natura aliquantum recedere. potuit tamen *Anatolius* fori quoque non scholæ tantummodo, necessitatì consulere: necessarium enim uideri debuit, ut ex uaria facti specie, quæ in constitutionibus occurreret, *regula iuris*, sine ὁ γενικὸς κανών erueretur. et ita in Italia paullo post Theodosianum codicem promulgatum latina summa anatolianæ simillima facta est, quam ex romana schola profec-tam esse pluribns argumentis probauit *Fittingius*.

(8) In præfatione eiusdem πραγματείας.

(9) Sch. Ἀνατολίου Bas. I 727.

(10) Hoc uero scholium *Anatolii* nomine non insinuitur.

INDEX FONTIVM.

<i>Institutiones (ex gr. Paraphrasi).</i>				
Proœm. § 2-3	—	<i>Præfatio</i> § 5-6.		
3, 3, 6	—	schol. ad II 191		
4, 13, 9	—	II 113		
<i>Digesta.</i>				
12, 4, 1-4	§ 3	I 1		
12, 2, 31	—	II 104		
48, 19, 28, 12	—	I 1		
50, 14, 3	—	III 2		
<i>Codex.</i>				
1, 15, 1	—	II 109		
2, 4, 13 pr. § 2	—	II 10		
2, 4, 14	—	11		
15	—	12		
16	—	13		
17	—	9		
20	—	14		
27	—	15		
39	—	16		
2, 11, 20	—	II 184		
2, 34 (35), 1	—	II 17		
2, 41, 1	—	II 18		
2, 45 (46), 2	—	II 115		
3, 1, 5	—	II 116		
8	—	117, 186, 187		
14	—	188		
16	—	118		
3, 3, 5	—	II 119		
3, 10, 2	—	II 120		
3, 11, 6	—	II 189		
3, 12, 5 (6)	—	II 121		
7 (8)	—	122		
9 (11)	—	123		
3, 13, 6	—	II 124		
3, 26, 7	—	II 185		
3, 27, 1 pr	—	II 125		
3, 28, 9	—	II 190		
3, 29, 1	—	II 126		
3, 32, 3	—	II 127		
26	—	128		
3, 34, 1	—	II 129		
3, 35, 1	—	II 130		
3	—	131		
3, 38, 9	--	II 132		
3, 42, 5	—	II 133		
4, 1, 2	—	II 134, III 10		
3	—	102 9		
			4, 2, 2	II 103
			3	III 14
			17	II 135
			4, 5, 6	II 136
			7	137
			4, 7, 6	II 138
			4, 10, 2	II 140
			10	139
			4, 12, 1	141
			2	142, III 9
			3	143
			4, 13, 2 sq.	II 144
			4, 19, 5	II 145
			8	146
			16	147
			4, 20, 3	II 148
			4	149
			17	106
			18	107
			19	108
			4, 21, 1	II 180
			4, 32, 2	II 171
			3	172
			4	173
			6	174
			7	175
			10	III 7
			11 (12)	II 176
			12 (11)	151, 177, III 4 (?)
			13	178
			14	152
			15	179
			16	III 5
			17	II 180
			23	153
			4, 33, 3 (2)	II 181
			4, 34, 2	II 182
			7	154, 183
			4, 35, 13	II 155
			4, 38, 6	II 156
			11	157
			4, 39, 3	151
			8	159
			4, 41, 2	II 160
			4, 42, 2	II 74
			4, 43, 2	II 161
			4, 44, 6	II 162
			4, 49, 1	II 163
			4, 64, 2	II 164
			4, 66, 4	II 165

5, 1, 1	—	II 166	9, 1, 13	—	II 59
3	—	167	9, 7, 1	—	II 73
ult.	—	III 2	9, 8, 1	—	II 60
5, 3, 4	—	II 168	9, 9, 1	—	II 62
8	—	169	4	—	8
9	—	170	5	—	61
12	—	19	22	—	63
13	—	20	9, 10 un.	—	64
16	—	21	9, 11 un.	—	65
5, 4, 5	—	II 22	9, 16, 1	—	67
5, 9, 1 pr.	—	II 71	4 (5)	—	76
2	—	24	6 (7)	—	77
3	—	72, 23	9, 18, 4	—	II 78
5, 11, 5	—	II 25	6	—	79
5, 12, 5	—	II 26	7	—	80
14	—	69	9, 20, 2	—	II 81
5, 31, 8	—	II 191	9, 22, 2	—	II 7
5, 42, 3	—	II 75	8	—	82
5, 56, 1	—	II 111	9, 22, 12	—	II 83
3	—	112	14	—	84
5, 71, 60	—	II 27	17	—	6
5, 72, 2	—	II 28	19	—	85
5, 73, 3	—	II 29	23	—	86
5, 74, 3	—	II 30	23	—	87
6, 1, 3	—	II 31	9, 28 un.	—	II 88
6, 36, 3	—	III 1	9, 32, 3	—	II 89
6, 56, 3	—	{ schol ad	9, 33, 1	—	II 90
6	—	{ II 191	4	—	91
6, 57, 1	—	II 33	9, 34, 2	—	II 5
7, 49, 1	—	II 34	9, 39, 1	—	II 3
2	—	35	9, 41, 3	—	II 92
7, 50, 1	—	II 36	9, 45, 4	—	II 93
7, 52, 2	—	II 37	9, 46, 2	—	II 94
4	—	38	9, 47, 11	—	II 95
7, 56, 2	—	II 39	15	—	96
7, 62, 20	—	II 40	10	—	97
7, 65, 2	—	II 42	25	—	98
8	—	41	9, 49, 3	—	II 100
7, 69, 1	—	II 43	6	—	99
7, 75, 4	—	II 44	9, 51, 1	—	II 101
8, 10, 9	—	II 45	11, 26, 1	—	III 2
12	—	46	12, 62 (63), 3	—	II 50 § 2
8, 11, 10	—	II 47	<i>Nouellæ.</i>		
20	—	48	22, 7	—	I 2
8, 13 (14), 1	—	II 49	22	—	7
8, 14 (15), 4	—	II 50	61	—	I 6
8, 15 (16), 3	—	II 51	98	—	5
7	—	52	123, 76	—	II 110 [Theod.]
8, 35, 8	—	II 113	127	—	I 5
8, 52 (53), 3	—	II 53	<i>Nouellæ Leonis.</i>		
8, 53 (54), 3	—	II 54	20	—	I 3
12	—	55	<i>Epanagoge.</i>		
13	—	56	19, 8	—	I 4
21	—	57			
23	—	58			
8, 54 (55), 4	—	II 115			

UTL AT DOWNSVIEW

A standard linear barcode is positioned vertically on the right side of the label.

D	RANGE	BAY	SHLF	POS	ITEM	C
39	16	13	16	10	019	2